

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS INSTITUTAS

EGLĖ KLINAVIČIŪTĖ

Tarptautinės teisės programos magistrantūros iššestinių studijų

TPTmis1-01 grupės studentė

APSAUGA NUO NEIGIAMO SUBSIDIJŲ POVEIKIO TARPTAUTINEI PREKYBAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –

dr. Vitalija Tamavičiūtė

Vilnius, 2013

Darbe naudojami sutrumpinimai

1. **ES** – Europos Sąjunga
2. **ESTT** – Europos Sąjungos Teisingumo teismas
3. **GATT 1947** – 1947 m. Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos
4. **GATT 1994** – 1994 m. Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos
5. **GST** – Pasaulio prekybos organizacijos Ginčų sprendimo taryba
6. **PPO** – Pasaulio prekybos organizacija
7. **SESV** – Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija
8. **SSKP** – Sutartis dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių

TURINYS

ĮVADAS	4
I. SUBSIDIJŲ SAMPRATA IR POVEIKIS	8
1.1. Subsidijos apibrėžimas	8
1.2. Subsidijų poveikis tarptautinei prekybai	11
1.3. Subsidijų rūšys.....	15
1.3.1. Mokslinėje doktrinoje išskiriamos subsidijų rūšys.....	15
1.3.2. PPO teisėje išskiriamos subsidijų rūšys.....	18
II. APSAUGA NUO NEIGIAMO SUBSIDIJŲ POVEIKIO PPO TEISĖJE	21
2.1. Subsidijų ir kompensacinių priemonių teisės vystymosi tendencijos	21
2.1.1. Laikotarpis iki Urugvajaus raundo	21
2.1.2. Laikotarpis po Urugvajaus raundo	26
2.1.3. Esamo reguliavimo trūkumai ir perspektyvos	33
2.2. Apsaugos nuo neigiamo subsidijų poveikio formos.....	35
2.2.1. Apsauga nuo draudžiamų subsidijų.....	35
2.2.2. Apsauga nuo kompensuotinių subsidijų	37
2.2.2.1. Kompensacinių priemonių samprata	39
2.2.2.2. Kompensacinių priemonių santykis su kitomis prekybos apsaugos priemonėmis...	41
III. APSAUGA NUO NEIGIAMO SUBSIDIJŲ POVEIKIO ES TEISĖJE	44
3.1. ES valstybės pagalbos reguliavimas.....	44
3.2. ES valstybės pagalbos teisės ir PPO subsidijų teisės palyginimas.....	47
3.3. ES valstybės pagalbos režimo įtaka prekybai su trečiosiomis šalimis	50
3.4. Apsauga nuo subsidijuoto trečiųjų šalių importo į ES rinką	52
IŠVADOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
Santrauka	62
Summary.....	63
PRIEDAI	64

ĮVADAS

Temos problematika. Tarptautinės prekybos sistemoje subsidijos sukelia sudėtingų problemų. Šiais laikais valstybių vyriausybės dalyvauja ekonomikoje daugybe būdų: joms priklauso gamtiniai išteklių ir bendrovės, jos teikia arba garantuoja paskolas, perka ir parduoda prekes ir paslaugas rinkoje, vykdo ekonomikos reguliavimo politiką. Subsidijuodamos vietines įmones vyriausybės paprastai siekia visiškai teisėtų ekonominių ar socialinių tikslų. Tačiau tokia jų veikla neišvengiamai veikia jų jurisdikcijoje esančių įmonių ekonominę padėtį, ir tai kai kuriais atvejais sukelia šioms įmonėms nepriimtina pranašumą prieš užsienio konkurentes.

Neigiamas subsidijų poveikis tarptautinėje prekyboje reikalauja drausmingo jų naudojimo¹, tačiau **„Joks kitas klausimas tarptautinėje prekybos teisėje nėra toks ginčytinas ir toks sudėtingas, kaip subsidijų klausimas“** kaip „nesąžiningos“. Subsidijų reguliavimas tarptautiniu mastu yra painus, kadangi tarptautinei *Andreas F. Lowenfeld* teisei tenka sudėtinga užduotis – nustatyti, kurie vyriausybių veiksmai turėtų būti laikomi subsidijomis, kurias reikėtų uždrausti arba kompensuoti (kitais tariant – atsverti jų poveikį).

Apsaugą nuo neigiamo subsidijų poveikio tarptautiniu mastu reguliuoja Pasaulio prekybos organizacijos, 2013 m. kovo 2 d. duomenimis, vienijusios 159 nares, prekybos taisyklės. Pagrindinis teisės aktas – Sutartis dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių, įeinanti į Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties sudėtį. SSKP išskiriamos kelios subsidijų kategorijos, nuo kurių priklauso ir skirtingi teisinės gynybos būdai. Subsidijų ir kompensacinių priemonių reguliavimas tarptautiniu mastu yra išskirtinis, kadangi nesąžiningos prekybos praktika apima kartelinius susitarimus, fiksuotą kainą, piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi rinkoje, tačiau šioms ir daugeliui kitų nesąžiningos prekybos formų, skirtingai nei subsidijoms, PPO teisė bent jau šiuo metu netaiko daugiašalių taisyklių².

Įdomu pastebėti, kad pirmiausia GATT (iš kurio išsivystė PPO) buvo siekiama sumažinti muitų tarifus daugeliui prekių ir panaikinti kvotas. Sėkmingai įgyvendinus šią užduotį daugelyje sektorių, atsirado nauja užduotis – sumažinti ar pašalinti netarifinius prekybos barjerus, įskaitant subsidijas ir kompensacines priemones, kurie galimai išaugo dėl sumažėjusių tarifinių barjerų ir padidėjusio reguliavimo (subsidija vietiniams gamintojams, kurios dėka jie gali sumažinti

¹ Zheng W. The Pitfalls of the (Perfect) Market Benchmark: the Case of Countervailing Duty Law // Minnesota Journal of International Law. 2010, Nr. 19. P. 5.

² Van den Bossche P. The Law and Policy of the World Trade Organization. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 513.

pardavimo kainas, savo poveikiu gali prilygti tarifiniam importo muitui, dėl kurio padidėja importuojamų prekių kainos). Be to, pačios kompensacinės priemonės, skirtos atsverti neigiamą subsidijų poveikį, gali nesažiningai iškreipti tarptautinę prekybą.

Dar vienas probleminis temos aspektas – ES subsidijų režimo dalinis nesutapimas su PPO režimu, dėl kurio kyla teisės normų konflikto rizika. Be to, ES įmonės, kurių galimybės gauti subsidijas yra kur kas labiau ribojamas, negu kitų PPO narių įmonių, atsiduria blogesnėje konkurencinėje padėtyje. Dėl to ES siekia griežtinti tarptautines apsaugos nuo subsidijų teikimo teisės normas, kuo nėra suinteresuotos kitos valstybės.

Temos aktualumas. Magistro darbas aktualus tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektais. Pasirinkta tema nėra nagrinėta Lietuvos autorių (pastebėtina, kad Lietuvos autoriai apskritai mažai gilinosi į ekonominės teisės problematiką). Užsienio autoriai nagrinėjo apsaugos nuo subsidijų problematiką įvairias aspektais (pvz. žymiausių publikacijų šia tema autoriai Alan O. Sykes, Kyle Bagwell ir Robert W. Staiger siekė kritiškai įvertinti PPO taisykles, skirtas subsidijų sukeliams problemoms spręsti, Luca Rubini sutelkė dėmesį į ES valstybės pagalbos apibrėžimo santykių su PPO subsidijų apibrėžimu), tačiau stokojama sisteminio požiūrio ir mokslinių apibendrinimų. Šiame darbe siekiama kompleksiskai išanalizuoti ir įvertinti apsaugą nuo neigiamo subsidijų poveikio, nustatant jos atsiradimą įtakojusias ekonomines ir istorines priežastis. Pagrindinis dėmesys skiriamas ne tarptautinių ir ES taisyklių, reguliuojančių subsidijų ir kompensacinių priemonių naudojimui, analizei, o atsakymams į klausimus, kodėl šios taisyklės yra būtent tokios, ir ar jos užtikrina pakankamą apsaugą nuo neigiamo subsidijų poveikio tarptautinei prekybai.

Praktiniu aspektu, magistro darbe atliekama vienos iš tarptautinės prekybos teisės dalių mokslinė analizė svarbi atsižvelgiant į tai, kad Lietuva, būdama nedidelė valstybė, negalinti pasigirti gamtinių išteklių gausa, yra smarkiai priklausoma nuo prekybos su užsienio partnerėmis. Eksportas įvardijamas kaip vienas iš vienas svarbiausių šalies ekonomikos augimo garantų³, todėl svarbu išnagrinėti, kokios vyriausybės priemonės skatinant eksportą gali būti vertinamos kaip sukeliančios neigiamą poveikį tarptautinei prekybai ir dėl to ribojamos PPO arba ES teisės normomis.

Tyrimo objektas. Neigiamas subsidijų poveikis tarptautinei prekybai ir apsaugos nuo jo teisinis reguliavimas.

Tyrimo dalykas. Subsidijų samprata ir jų sukeliama prekybos iškraipymai, apsaugos nuo neigiamo subsidijų poveikio prigimtis, teisinio reguliavimo raida ir problematika.

³ LR ūkio ministerijos tinklapiu informacija: www.ukmin.lt/web/lt/eksportas

Darbo tikslas – nustatčius subsidijų sampratą ir jų neigiamą poveikį tarptautinei prekybai, įvertinti teisės normas, užtikrinančias apsaugą nuo jo.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti subsidijos sąvokos turinį, apibendrinti mokslinėje literatūroje ir teisės aktuose pateikiamus subsidijų skirstymus į rūšis;
2. Išanalizuoti subsidijų daromą neigiamą poveikį tarptautinei prekybai;
3. Išnagrinėti esamą apsaugos nuo neigiamo subsidijų poveikio reguliavimą, nustatyti jo trūkumus ir perspektyvas;
4. Identifikuoti pagrindinius tarptautinės teisės, reguliuojančios subsidijas ir kompensacines priemones, vystymosi raidos etapus ir jų pagrindinius bruožus;
5. Išanalizuoti teisinės gynybos nuo neigiamo subsidijų poveikio formas ir procesus, išnagrinėti kompensacinių priemonių specifiką ir jų skirtumus nuo kitų prekybos apsaugos priemonių;
6. Išanalizuoti ES valstybės pagalbos režimą ir palyginti jį su PPO subsidijų režimu.

Darbo metodika. Darbe naudojami šie metodai:

Mokslinės literatūros analizės – naudojamas siekiant išanalizuoti mokslininkų požiūrį į subsidijas ir apsaugą nuo jų reglamentuojančias teisės normas;

Teorinės teisės aktų analizės – naudojamas analizuojant subsidijų ir kompensacinių priemonių teisinio reguliavimo ypatumus;

Istorinis – naudojamas analizuojant atitinkamų teisės normų evoliuciją;

Lyginamasis – naudojamas lyginant mokslininkų nuomones, skirtingų laikotarpių teisės normas, kompensacines priemones su kitomis prekybos apsaugos priemonėmis, ES valstybės pagalbos ir PPO subsidijų režimus;

Sisteminės analizės – naudojamas tiriant subsidijų dalyko problematiką, nustatant ryšius tarp teisės normų;

Loginis-analitinis – naudojamas darant apibendrinimus ir formuluojant išvadas.

Šaltiniai. Magistro darbe remiamasi moksline literatūra, PPO ir ES teisės aktais, PPO ginčų sprendimo tarybos ataskaitomis, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimais ir kitais šaltiniais.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys, išvados, santrauka ir priedai.

Pirmoje dalyje siekiama atsakyti į klausimus: kas yra subsidija, kokį neigiamą poveikį ji sukelia ir kodėl nuo jo reikalinga apsauga? Atsižvelgiant į tai, kad subsidijų poveikis yra nevienodas, analizuojamos atskiros subsidijų rūšys.

Antroji dalis skirta apsaugos nuo neigiamo subsidijų poveikio reglamentavimui PPO teisėje: nagrinėjamos atitinkamos PPO susitarimų nuostatos, jų vystymosi tendencijos bei esamo reguliavimo perspektyvos. Pagrindinis dėmesys skiriamas PPO teisinės gynybos nuo neigiamo subsidijų poveikio analizei, siekiant atskleisti dvikryptį PPO teisės požiūrį, draudžiantį tam tikras subsidijas ir nustatantį veiksmus, kurių PPO narės gali imtis, siekdamas atsverti neigiamą subsidijų poveikį.

Trečiojoje dalyje nagrinėjama unikali ES subsidijų (ES teisėje vadinama valstybės pagalbos) teisės sistema, lyginant ES nuostatas su PPO nuostatomis bei vertinant ES pastangas daugiašaliuose ir dvišaliuose susitarimuose įtvirtinti nuostatas, artimesnes griežtoms ES valstybės pagalbos reguliavimo nuostatoms.

Magistro darbo ribos. Dėl ribotos darbo apimties, jame nenagrinėjamos teisės normos, susijusios su subsidijomis žemės ūkio produktams, kadangi šiai subsidijų grupei taikomas atskiras režimas, nustatytas PPO Sutartyje dėl žemės ūkio.

Paaiškinimai. Darbo pagrindinėje dalyje esantys paveikslai ir lentelės (išskyrus 2 lentelę) sudaryti autorės.

Vyriausybės sąvoka vartojama ta pačia prasme kaip ir PPO Sutartyje dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių, turint omenyje vyriausybę ar kitą valstybės instituciją.

I. SUBSIDIJŲ SAMPRATA IR POVEIKIS

1.1. Subsidijos apibrėžimas

„Aš pats pradėjau nuo mėginimo apibrėžti subsidijas. Bet darydamas tai priėjau išvados, kad subsidijos sąvoka yra pernelyg miglota“⁴

Hendric S. Houthakker

Subsidijos gali būti suteikiamos siekiant padėti kurti naujas įmones, pertvarkyti senas gamyklas, padėti įmonėms įgyventi naujus aplinkosaugos reikalavimus, apsaugoti strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčias pramonės šakas (tokias kaip plieno, aviacijos ar žemės ūkio). Jos gali būti teikiamos įvairiais pavidalais, pvz. mažų palūkanų paskolos, tiesioginės išmokos, eksporto finansavimas, palankus mokesčių režimas⁵. Turint omenyje subsidijavimu siekiamų tikslų ir subsidijavimo formų įvairovę, ar įmanoma jas apibrėžti?

Įvairių formų subsidijas teikia visos pramoninės valstybės praktiškai visiems ekonomikos sektoriams (t.y. ne vien pramonės įmonėms). Europos Sąjunga, JAV ir Japonija kiekviena skiria dešimtis milijardų dolerių kasmet vien žemės ūkio subsidijoms, įskaitant tiesiogines išmokas ūkininkams⁶ (vien ES valstybės pagalbos mastus galima matyti 3 priede). Nepaisant subsidijavimo masto ir plataus sąvokų „subsidija“ ir „subsidijavimas“ vartojimo ekonomikoje, jos retai apibrėžiamos ir dažnai nevienodai suprantamos.

Dažniausiai subsidijos sąvoka vartojama, kalbant apie vyriausybės pinigines išmokas privačiam ūkio subjektui, ir suprantama kaip mokesčio antonimas, t.y., jeigu mokesčiu laikoma valstybės nustatyta pinigų suma, kurią *turi sumokėti* privataus sektoriaus subjektas, subsidija laikoma valstybės nustatyta pinigų suma, *kuri išmokama* privataus sektoriaus subjektui. Oksfordo internetiniame žodyne⁷ subsidija apibrėžiama kaip „pinigų suma, suteikiama valstybės ar valstybės

⁴ Ši žymaus ekonomisto H. S. Houthakker citata pateikiama 2006 m. Pasaulio prekybos ataskaitos 48 p.

⁵ Schaffer R., et. al. International Business Law and its Environment. 7th ed. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009. P. 374.

⁶ Schaffer R., et. al. International Business Law and its Environment. 7th ed. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009. P. 374.

⁷ Kaip pastebima 2006 m. Pasaulio prekybos ataskaitoje (p. 47), PPO ginčų sprendimo kolegijos ir apeliacinis komitetas dažnai remiasi Oksfordo žodynu, siekdamas apibrėžti PPO Sutartyje vartojamų žodžių reikšmę.

institucijų, siekiant padėti pramonės šakai arba verslui išlaikyti žemą prekės ar paslaugos kainą⁸. R. Schaffer teigia, kad subsidijos yra finansinės išmokos, kurias suteikia vyriausybė vietinei įmonei arba pramonei, siekiant ekonominių arba socialinių tikslų⁹.

Visiems aukščiau pateiktiems apibrėžimams bendra tai, kad subsidija traktuojama kaip išmokama pinigų suma. Tačiau subsidijos sąvoka taip pat vartojama kalbant apie privačių subjektų aprūpinimą prekėmis ar paslaugomis mažesne kaina, negu privatus subjektas mokėtų kitu atveju¹⁰. Tokių subsidijų pavyzdžiais galėtų būti lengvatos viešojo transporto bilietams, dalinis studijų vietos finansavimas. Mokesčio lengvata taip pat yra subsidijos forma¹¹. Taigi, subsidija laikyti vien išmoką nėra visiškai tikslu, nes vyriausybė subsidijuoti gali ne tik išmokėdama pinigų sumą, bet ir nerinkdama tam tikrų įmokų.

Subsidijos sąvoka taip pat gali būti vartojama turint omenyje vyriausybės ekonominės politikos priemonės (tokias kaip viešųjų pirkimų politika ar darbuotojų švietimo programos), palankiai veikiančias privačių subjektų, į kurias jos yra nukreiptos, konkurencinę padėtį¹². Tačiau paprastai valstybės vykdomoji valdžia įgyvendina daugybę politikos priemonių, kurių pagrindu nustato mokesčius ir skiria išmokas privatiems subjektams, todėl atveju, kai privatus subjektai gauna išmoką valstybinės programos dėka, laikymas subsidijavimu ignoruoja kitą medalio pusę – daugybę vyriausybinių programų, kurios nustato mokesčius tiems patiems rinkos dalyviams¹³. Pavyzdžiui, kelių infrastruktūra gali būti dalinai finansuojama iš mokesčių mokėtojų lėšų, iš jų renkant transporto priemonių arba kelių mokesčius. Todėl kelių infrastruktūros gerinimas negali būti laikomas subsidija visa apimtimi, bet jis gali savyje talpinti subsidijavimo elementus, kuriuos daugeliu atveju sudėtinga išmatuoti¹⁴.

Kita problema, apibūdinant subsidiją kaip vyriausybės programą privatiems subjektams, yra ta, kad subjektai, kuriems skiriamos piniginės išmokos ar sumažinami mokesčiai, nebūtinai yra tikrieji politinės priemonės teikiamos naudos gavėjai. Pvz. pagrindiniai naudos iš subsidijuotų tarpinių prekių gavėjai gali būti ne pačių subsidijų gavėjai, o įmonės, naudojančios šiuos tarpinius

⁸ <http://oxforddictionaries.com/>.

⁹ Schaffer R., et. al. *International Business Law and its Environment*. 7th ed. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009. P. 374.

¹⁰ Zheng W. *The Pitfalls of the (Perfect) Market Benchmark: the Case of Countervailing Duty Law* // *Minnesota Journal of International Law*. 2010, Nr. 19. P. 2.

¹¹ *World trade report 2006 – exploring the links between subsidies, trade and the WTO*. P. 47.

¹² Sykes A. O. *The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures*. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 2.

¹³ Zheng W. *The Pitfalls of the (Perfect) Market Benchmark: the Case of Countervailing Duty Law* // *Minnesota Journal of International Law*. 2010, Nr. 19. P. 3

¹⁴ *World trade report 2006 – exploring the links between subsidies, trade and the WTO*. P. 47.

produktus kaip žaliavas galutinio produkto gamybai. Tokį netiesioginį poveikį vyriausybė nebūtinai numato iš anksto. Kuo konkretesnė programos paskirtis, tuo didesnė tikimybė, kad planuojamas naudos gavėjas ir faktinis naudos gavėjas sutaps, tačiau tikslines programas ne visada lengva parengti. Literatūroje pateikiama nemažai subsidijų programų, turėjusių nepageidaujamą pašalinį poveikį, pavyzdžių.¹⁵ Vienas iš tokių galėtų būti maisto subsidijavimo, skirto skurstantiems remti, atvejis, kuomet netinkamai nukreipus prekes, dalis jų gali tekti dideles pajamas gaunantiems žmonėms, kurie tokiu būdu sutaupys lėšų kitoms reikmėms.

Sunkumų apibrėžiant subsidiją iškilo ne tik mokslinėje literatūroje, bet ir tarptautiniuose subsidijas reglamentuojančiuose teisės aktuose. Nepaisant to, kad tarptautiniu mastu subsidijos pradėtos reguliuoti 1947 m., priėmus Bendrąjį susitarimą dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947), subsidijos sąvoka buvo apibrėžta tik 1994 m. PPO Sutartyje dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių (SSKP), esančia Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1994) dalimi. Vadovaujantis SSKP laikoma, kad subsidija egzistuoja, jeigu dėl suteiktos pagalbos gaunama naudos ir:

1) yra teikiama vyriausybės, esančios tos valstybės narės teritorijoje, finansinė parama, t. y. kai:

a) vyriausybė tiesiogiai skiria lėšų (pvz., teikia dotacijas, paskolas ar daro įnašus į akcinį kapitalą), taip pat sudaro sąlygas potencialiam tiesioginiam lėšų suteikimui ar įsipareigojimų trečiosioms sandorio šalims perėmimui (pvz., teikia paskolų garantijas);

b) vyriausybės pajamų, kurios kitaip būtų privalomos, yra atsisakoma arba jos nerenkamos (pvz., mokesčių mokėjimo nuolaidos ir kitos fiskalinės lengvatos);

c) vyriausybė perka arba tiekia prekes ar teikia paslaugas, nebūdingas bendrajai infrastruktūrai;

d) vyriausybė skiria lėšų tam tikram finansavimo mechanizmui, arba patiki ar nurodo privačiam subjektui atlikti vieną ar kelias šio punkto a-c papunkčiuose nurodytas funkcijas, kurios paprastai priklauso vyriausybei ir kurių atlikimo praktika iš esmės nesiskiria nuo praktikos, kurios paprastai laikosi vyriausybės;

2) bet kokia forma teikia paramą pajamoms ar kainoms palaikyti.

Trys pagrindiniai SSKP subsidijų apibrėžimo elementai – 1) *finansinė parama*, 2) teikiama *vyriausybės*, esančios valstybės narės teritorijoje, 3) iš kurios gaunama *naudos*. Subsidija pagal SSKP egzistuos tik esant visiems šiems elementams. Tai, kas įeina į finansinę paramą, išvardinta apibrėžime, o naudos sąvoka SSKP nėra apibrėžta. Ši sąvoka buvo nagrinėjama PPO Ginčų

¹⁵ World trade report 2006 – exploring the links between subsidies, trade and the WTO. P. 46.

sprendimo tarnybos Apeliacinio komiteto ginče *Kanada – Orlaiviai*¹⁶, kur komitetas pasisakė, kad naudą egzistavimas nustatomas palyginant su tuo, ką gavėjas būtų gavęs rinkoje.

Iš SSKP apibrėžimo akivaizdu, kad ne visi vyriausybės veiksmai laikomi subsidija. Vyriausybė gali teikti paramą, kuri nesuteiks naudos, pvz. valstybės paskola rinkos palūkanomis. Panašiai vyriausybė gali suteikti naudos, nesuteikdama finansinės paramos, pvz. vyriausybės suvaržymai eksportui, dėl kurių sumažėja produkto kaina vidaus rinkoje ir tokiu būdu šio produkto vartotojai gali gauti naudos¹⁷.

Apibendrinant galima teigti, kad subsidijos sąvoka yra plati ir įvairialypė, tačiau iš esmės gali būti apibrėžta kaip vyriausybės finansinė parama (kuri gali būti teikiama išmokų, mokesčių lengvatų ar kt. forma) privačiam subjektui, iš kurios pastarasis gauna naudos.

1.2. Subsidijų poveikis tarptautinei prekybai

Šiame skyriuje siekiama atsakyti į klausimus, kokį poveikį tarptautinei prekybai daro subsidijos, ir kada nuo jo reikalinga apsauga.

Subsidijos yra itin opus tarptautinių prekybinių santykių klausimas¹⁸, tiek ekonominėje, tiek teisinėje literatūroje vertinamas prieštaringai. A. F. Lowenfeld teigia, kad tarptautinėje prekybos teisėje nėra kito tokio ginčytino ir sudėtingo klausimo kaip subsidijos¹⁹.

Pagrindinė to priežastis yra ta, kad subsidijos pačios savaime nėra neigiamas reiškinys. Vyriausybės teikia subsidijas, siekdamos visiškai teisėtų ekonominės ir socialinės politikos tikslų. Ekonominė analizė rodo, kad įvairūs rinkos sutrikimai kartais gali būti efektyviai ištaisomi subsidijų pagalba, tad subsidijos taip pat gali būti geriausiu politikos instrumentu šalinant ar sumažinant iškraipymus vidaus ir tarptautinėje rinkoje²⁰. Ekonomikos teorija iš principo pripažįsta, kad valstybės teikiamos pagalbos tikslas yra ištaisyti ar kompensuoti rinkos trūkumus, siekiant pagrindinio tikslo – padidinti ekonominę gerovę.²¹

¹⁶ Canada – Measures Affecting the Export of Civilian Aircraft (WT/DS70/AB/R).

¹⁷ The World Trade Organization: Legal, Economic and Political Analysis. Vol. 1. / edited by Patrick F. J. Macrory, Arthur F. Appleton, Michael G. Plumme. New York: Springer, 2005. P. 688.

¹⁸ Van den Bossche P. The Law and Policy of the World Trade Organization. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 531.

¹⁹ Lowenfeld A. F. International Economic Law. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 200.

²⁰ Sykes A. O. The Questionable Case for Subsidies Regulation: A Comparative Perspective. Stanford: Stanford University School of Law, 2009. P. 2.

²¹ Nicolaidis P., Bilal S. An Appraisal of the State Aid Rules of the European Community: Do they Promote Efficiency? // Journal of World Trade, 33 (2), April 1999, 97-124. P. 6.

Problema atsiranda dėl to, kad atvirose ekonomikose vidaus politika praktiškai visada sukelia tiesioginį ar netiesioginį išorinį poveikį²². Vyriausybių teikiamos subsidijos gali daryti teigiamą poveikį ekonomikai, skatindamos tarptautinį bendradarbiavimą. Kai kurie autoriai pastebi, kad eksporto subsidijos padidina tarptautinę prekybą, kurios apimtys kitu atveju jos būtų kur kas mažesnės. Subsidijos kartais gali būti naudingos prekybos partnerės interesams, kuri naudoja subsidijas gaunančių tarpinių produktų gamintojų prekes kaip žaliavas savo produkto gamyboje.

Pastaruoju metu kai kurie ekonomistai teigia, kad tėra ribotas skaičius aplinkybių, kada subsidijos gali būti žalingos importuojančiai valstybei. Ekonomistai dažnai pastebi, kad subsidijos pagerina importuojančios šalies prekybą ir, savo ruožtu, padidina valstybės gerbūvį. Kai kurie šmaikštuoja, kad tinkamiausias importuojančios šalies atsakas į subsidijuotą importą būtų „padėkos žinutė ambasada“²³.

Vis dėlto, ekonominėje literatūroje dominuoja nuomonė, kad subsidijų poveikis tarptautinei prekybai yra neigiamas.

Ilgą laiką subsidijos vienareikšmiai buvo laikomos darančiomis žala tarptautinei ekonomikai. Teisės normos, leidžiančios atsakomąsias priemones į šią „nesąžiningą prekybos praktiką“ atsirado jau XIX a. pabaigoje. Pagrindinė neigiamo subsidijų vertinimo priežastis – neigiamas subsidijų poveikis prekybos partnerio interesams, kurio pramonė gali nukentėti dėl nesąžiningos konkurencijos su subsidijuotais produktais²⁴.

Kalbant ekonomiais terminais, subsidijos, teikiamos prekių gamintojams ar paslaugų teikėjams, sumažina prekių gamybos ar paslaugų teikimo kaštus. Kaštų sumažinimas, priklausomai nuo subsidijos prigimties, gali įtakoti gamybos mastų išplėtimą dviem būdais²⁵:

1) kai kurios subsidijos tiesiogiai priklauso nuo gamybos mastų – pvz., 1959 m. JAV Valstybės išdas nustatė, kad Ispanijos Vyriausybė eksportuotojams mokėjo 8 pesetas už kilogramą migdolų ir, atsižvelgiant į tai, JAV Vyriausybė nustatė atitinkamą kompensacinį muitą, kol subsidijos buvo nutrauktos²⁶. Subsidijos, kurių mastas didėja sulig gamybos apimčių didėjimu, ekonomiškai yra tolygios trumpalaikių ribinių gamybos kaštų sumažinimui. Paprastai, sumažėjus trumpalaikiams ribiniams kaštams, gamintojas mažina kainą. Mažėjant kainai, prekių ar paslaugų

²² Nicolaidis P., Bilal S. An Appraisal of the State Aid Rules of the European Community: Do they Promote Efficiency? // *Journal of World Trade*, 33 (2), April 1999, 97-124. P. 7.

²³ Sykes A. O. *The Questionable Case for Subsidies Regulation: A Comparative Perspective*. Stanford: Stanford University School of Law, 2009. P. 3.

²⁴ Van den Bossche P. *The Law and Policy of the World Trade Organization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 551.

²⁵ Sykes A. O. *The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures*. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 5.

²⁶ Lowenfeld A. F. *International Economic Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 218.

paklausa rinkoje išaugs, ir, siekdamas patenkinti padidėjusius rinkos poreikius, prekių gamintojas didins gamybos apimtį;

2) net jeigu subsidijų apimtį nepriklauso nuo gamybos mastų ir neįtakoja trumpalaikių ribinių gamybos kaštų, subsidijos gali įtakoti ilgalaikius ribinius gamybos kaštus, nes jų dėka įsigijami arba išlaikomi papildomi gamybos pajėgumai.

Subsidijuojamų pramonės šakų gamintojai įgyja galimybę pardavinėti savo produkciją užsienio rinkose mažesniais kainomis negu negaunantys subsidijų, o tai iškreipia prekybos srautus, paremtus santykinio pranašumu, ir suteikia nesąžiningą konkurencinį pranašumą subsidijuotoms pramonės šakoms. Tai sukelia žalą šių šalių rinkose konkuruojantiems vietiniams bei trečiųjų šalių gamintojams, nes sumažinęs kainą ir išplėtęs gamybos apimtį subsidijos gavėjas gali nuvilioti nesubsidijuojamų įmonių klientus.

Subsidijos taip pat paskatina pramonės šakas steigti komercines įmones, kurios, nutrūkus subsidijavimui, gali pasirodyti besančios nepelningos ar nuostolingos. R. Schaffer²⁷ subsidijų trūkumus iliustruoja viršgarsinio Concorde orlaivio pavyzdžiu, kuriam nuskristi iš Europos į JAV pakako mažiau negu pusės laiko, reikalingo įprastam orlaiviui. Europos Bendrijų konsorciūmas orlaivio gamybą plėtojo ne remdamasis rinkos paklausa, o dėl skiriamų subsidijų. Orlaivio eksploatacija komerciškai nepasiteisino ir buvo nutraukta 2003 m. Nesant subsidijų orlaivis net nebūtų pradėtas gaminti dėl pernelyg didelių gamybos kaštų.

Atkreiptinas dėmesys, kad subsidijos gali pakenkti ne vien su subsidijuotu importu konkuruojančiam vietiniams gamintojams, bet ir trečiųjų šalių gamintojams. Kaip nurodo A. F. Lovenfeld, subsidijos gali iškreipti tarptautinės prekybos srautus trimis, kartais persidengiančiais būdais. Jeigu šalis A subsidijuoja produkto x gamybą arba eksportą²⁸:

1) A šalies gamintojai gali turėti galimybę parduoti gaminius šaliai B, kurios jie neturėtų be subsidijos;

2) bet dėl subsidijos šalies B gamintojai galbūt irgi turės galimybę parduoti produktą x (arba daugiau produkto x) šalyje A;

3) šalies A gamintojai gali parduoti produktą x šalyse C, D ir E, konkuruodami su šalies B gamintojais (arba išstumdami juos iš rinkos): subsidija A šalies gamintojams iškreipia konkurenciją trečiųjų šalių rinkose.

Dar vienas neigiamas subsidijų aspektas yra tas, kad subsidijos gali sukelti „subsidijų karus“ tarp valstybių, arba, kaip vaizdžiai apibūdino P. Nicolaidis ir S. Bilal, tokio tipo „dantis už dantį“

²⁷ Schaffer R., et. al. International Business Law and its Environment. 7th ed. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009. P. 374.

²⁸ Lowenfeld A. F. International Economic Law. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 200.

reakcijas: „kadangi tu suteikei valstybės pagalbą savo pramonei, aš taip pat padėsiu savajai“²⁹. Tokiais atvejais eksportuojančios valstybės švaisto išteklius konkuruodamos viena su kita, o nežabotas konkuravimas subsidijomis gali pakenkti pasaulio gerovei.

Šalies viduje, o ne eksportui skatinti, teikiamos subsidijos taip pat gali daryti neigiamą poveikį kitų šalių interesams. Eksportuojantys gamintojai gali nukentėti, jeigu šalies vidaus rinkoje taikomos subsidijos, nes dėl jų toje rinkoje vietinės prekės gali būti parduodamos mažesne kaina, negu eksportuotojų³⁰. Subsidijos, teikiamos vietinėms įmonėms, kurios konkuruoja su importuojamomis prekėmis ar paslaugomis, gali paskatinti juos išplėsti jų rinkos dalį, palyginti su importo rinkos dalimi, labai panašiai kaip ir muitų tarifai ar importo kvotos³¹.

Taigi, neigiamas subsidijų poveikis gali pasireikšti ne tik importuojančioje valstybėje, bet ir trečiojoje valstybėje bei subsidijuojančioje valstybėje. Kaip teigia B. M. Hoekman ir M. M. Kostecki, yra laikoma, kad neigiamas subsidijų poveikis tarptautinėje prekyboje pasireiškia, kai produktai, kurie kitu atveju būtų konkurencingi, pakeičiami subsidijuotomis prekėmis, nepriklausomai nuo to, ar tai nutiktų šių produktų gamybos, ar trečiojoje, ar vietinėje subsidijuojančios valstybės rinkoje³².

Žiūrint iš teisinės pusės, subsidijos gali sumenkinti importuojančių šalių rinkos atvėrimo įsipareigojimus. Įsipareigojimai atverti rinkas sumažinant arba panaikinant tradicines protekcines priemones (tokias kaip muitų tarifai ar kvotos), prisiimti tarptautinių derybų metu, gali pasirodyti esantys beverčiai, jeigu bus pakeisti kitomis importą ribojančiomis priemonėmis, viena kurių gali būti subsidijų programa.

GATT XVI straipsnyje nurodoma, kad „*susitariančiosios šalys pripažįsta, kad subsidijos suteikimas prekės eksportui gali turėti žalingų pasekmių kitoms susitariančiosioms šalims, ir eksportuojančioms, ir importuojančioms, gali netinkamai sutrikdyti jų normalius komercinius interesus ir trukdyti šiuo susitarimu siekiamų tikslų įgyvendinimui.*“

Dėl šių pripažintų neigiamų pasekmių kitoms, tiek eksportuojančioms, tiek importuojančioms šalims, subsidijų teikimas vis labiau suvaržomas tiek viršnacionalinėmis, tiek tarptautinėmis taisyklėmis. Tačiau ne visos subsidijos laikomos reikšmingomis daugiašalei teisės sistemai – tarptautinės taisyklės reikalingos tik dėl subsidijų, kurios sukuria tam tikrus prekybos

²⁹ Nicolaidis P., Bilal S. An Appraisal of the State Aid Rules of the European Community: Do they Promote Efficiency? // Journal of World Trade, 33 (2), April 1999, 97-124. P. 5.

³⁰ Moens G., Gillies P. International Trade and Business: Law, Policy and Ethics. 2nd ed. 2006. P. 470.

³¹ Zheng W. The Pitfalls of the (Perfect) Market Benchmark: the Case of Countervailing Duty Law // Minnesota Journal of International Law. 2010, Nr. 19. P. 5. 7.

³² Hoekman B. M., Kostecki M. M. The Political Economy of the World Trading System: The WTO and Beyond. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2009.

iškraipymus³³. Mokslinėje literatūroje dominuoja nuomonė, kad tarptautinės taisyklės, susijusios su subsidijomis, yra naudingos, jeigu atskiria „geras“ ir „blogas“ subsidijas, tačiau iškyla klausimas – ar įmanoma nustatyti tokias taisykles, kurios leistų tik tokias subsidijas, kurios padidina rinkos funkcionavimo efektyvumą? Rasti takoskyrą tarp „gerų“ ir „blogų“ subsidijų ne visuomet paprasta – pvz., nauja magistralė gali būti laikoma ir bendro pobūdžio priemone, skirta viešajai infrastruktūrai, ir veiksminga subsidija naujai gamyklai.³⁴ Tai, ar subsidija matoma kaip pageidaujama intervencija rinkos sutrikimams ištaisyti, ar kaip nepageidaujamas prekybos iškraipymas, kartais priklauso nuo vertintojo³⁵.

SSKP pripažįstama, kad ne visos subsidijos sukelia žalą tarptautinei prekybai arba subsidijų neteikiančios valstybės vietinei pramonei, o jeigu ir sukelia, jos gali būti pateisinamos kitomis aplinkybėmis. Pavyzdžiui, vyriausybė gali pagrįsti priemonę, kuria *de facto* eksportuojama pramonė, remdamasi tuo, kad ši parama skiriama būtiniams infrastruktūros pagerinimams³⁶.

Kaip teigia K. Bagwell³⁷, PPO sutartys ir jas įgyvendinantys nacionalinės teisės aktai yra skirti apsaugoti mus nuo nesąžiningos konkurencijos, susijusios su subsidijomis, o ar ji tai daro, ar ne – klausimas atviras diskusijoms ar moksliniams tyrimams.

1.3. Subsidijų rūšys

1.3.1. Mokslinėje doktrinoje išskiriamos subsidijų rūšys

Atsižvelgiant į skirtingą subsidijų prigimtį ir nevienodą jų poveikį tarptautinei prekybai, subsidijas reglamentuoja painus taisyklių rinkinys. Kai kurios subsidijos, pvz., eksporto, paprastai yra draudžiamos, tuo tarpu kitos subsidijos nėra draudžiamos, bet turi būti atšauktos (arba panaikintas jų neigiamas poveikis), kai jos sukelia neigiamą poveikį kitos valstybės interesams³⁸. Dėl skirtingo subsidijų ir apsaugos nuo jų reglamentavimo, priklausančio nuo subsidijos prigimties, tikslinga išnagrinėti subsidijų rūšis.

³³ World trade report 2006 – exploring the links between subsidies, trade and the WTO. P. 196.

³⁴ Palmeter N. D. The WTO As a Legal System – Essays on International Trade Law and Policy. London: Cameron May, 2004. P. 76.

³⁵ World trade report 2006 – exploring the links between subsidies, trade and the WTO. P. 189.

³⁶ Moens G., Gillies P. International Trade and Business: Law, Policy and Ethics. 2nd ed. 2006. P. 471.

³⁷ K. Bagwell, G. A. Bermann, P. C. Mavroidis (Eds.). Law and Economics of Contingent Protection in International Trade. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. P. 103.

³⁸ Van den Bossche P. The Law and Policy of the World Trade Organization. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 551.

Skirtingi autoriai subsidijas klasifikuoja įvairiai.

G. Moens³⁹ išskiria *tiesiogines* (pvz. eksporto subsidijos, priklausančios nuo eksporto kiekio ar vertės) ir *netiesiogines* (pvz. mokesčių sumažinimas eksportuotojams) subsidijas.

A. O. Sykes⁴⁰ išskiria du nepageidautinų subsidijų tipus – tai *protekcinės* subsidijos ir subsidijos *eksportui skatinti*:

1. Protekcinės subsidijos yra tokios, kurios naudojamos apsaugoti vietines įmones nuo užsienio įmonių konkurencijos. Šių subsidijų dėka jų gavėjai gali sumažinti kainas ir išplėsti gamybos apimtį, tokiu būdu persiviliodami subsidijos negavusių įmonių klientus. Šios subsidijos yra nepageidautos dėl dviejų priežasčių:

1) Protekcinės subsidijos gali sumažinti lūkesčius, susijusius su įsipareigojimais dėl rinkos atvirumo. Pvz., valstybė A gauna pažadą iš valstybės B, kad pastaroji panaikins muitus tam tikrai prekei mainais už analogišką A valstybės veiksmą. B valstybė iš tiesų panaikina tarifinę priemonę, bet vietoj jos ima naudoti tokį pat poveikį darančias subsidijas. Tuomet valstybės B galimybės parduoti prekes A valstybės rinkoje nepadidėja, ir ji netenka derybų naudos. Kuomet sandėriai yra apeinami tokiu būdu, valstybės netenka noro juose dalyvauti. Dėl šios priežasties protekcinės subsidijos gali užkirsti kelią ekonominiu požiūriu naudingiems tarpusavio susitarimams dėl prekybos barjerų sumažinimo.

2) Antra, net jeigu subsidija nepažeidžia teisėtų lūkesčių, siejamų su prekybos susitarimu, ji vis tiek iškraipo išteklių pasiskirstymą. Kai vietinės įmonės dėl subsidijos didina gamybos mastus importo sąskaita, gamybos ištekliai nuo užsienio gamintojų yra nukreipiami vietinei gamybai (nukreipimas gali būti ir nuo nesubsidijuotų vietinių įmonių subsidijuotoms). Išteklių pasiskirstymas suardomas todėl, kad prekės ir paslaugos nebegaminamos žemiausiais įmanomais kaštais – vietinės įmonės gamina daugiau, o užsienio – mažiau, tik dėl santykinio vietinių įmonių kaštų sumažėjimo, priskiriamo subsidijoms. Be to, subsidijos turi būti kažkoku būdu finansuojamos, ir faktiškai visų formų apmokestinimai, skirti surinkti pinigų subsidijoms, sukels papildomus ekonominius iškraipymus.

2) Subsidijos eksportui skatinti. Subsidijos gali ne tik apsaugoti importuojančios valstybės įmones nuo užsienio konkurencijos, bet taip pat ir sustiprinti subsidijuotų eksportuotojų pozicijas, palyginti su subsidijų negaunančiais eksportuotojais trečiųjų šalių rinkose. Pvz., tiek valstybė A, tiek valstybė B eksportuoja į valstybę C. Po kurio laiko valstybė A ima subsidijuoti savo eksportą, kuris sumažina eksporto į valstybę C kaštus, ir to pasekoje jos eksportuotojai sumažina kainas. Tuomet valstybės A rinkos dalis valstybėje C padidės, o valstybės B, atvirkščiai, – sumažės. Tokios

³⁹ Moens G., Gillies P. *International Trade and Business: Law, Policy and Ethics*. 2nd ed. 2006. P. 471.

⁴⁰ Sykes A. O. *The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures*. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 6-10.

eksporto subsidijos gali turėti fiksuotos išmokos už eksportuotą vienetą arba kitą, „subtilesnį“, pvz. lengvatinių eksporto paskolų ar eksporto draudimo, mokesčių lengvatų ar pan. pavidalą. Ekonominiu požiūriu šios subsidijos yra nepageidautinos dėl to, kad, pirmiausia, jos sumažina konkuruojančių eksportuotojų galimybes patekti į rinką, ir gali nukentėti jų teisėti lūkesčiai, susiję su suderėtais prekybos susitarimais. Prekybos susitarimai tokiu atveju jiems tampa mažiau vertingi. Be to, konkuruojantys eksportuotojai bando įtikinti savo valstybių vyriausybes mokėti jiems subsidijas, siekiant atstatyti konkurencinį balansą. To pasekoje prasidėjusi kova subsidijomis neekonomiškai išsekvoja išteklius plačiu mastu. Be to, eksporto subsidijos, kaip ir protekcinės subsidijos, turi būti iš kažkur finansuojamos.

C. Stanbrook ir P. Bentley⁴¹ teigia, kad subsidijas galima suskirstyti į dvi grupes: *specialiai eksportui skirtos subsidijos* ir *subsidijos, skirtos vietiniams tikslams*. Jų teigimu, eksportui skirtos subsidijos daro neigiamą poveikį tarptautinei prekybai ir yra nesąžiningos, nes leidžia eksportuotojui nustatyti žemesnę kainą, nei jis nustatytų panašiam vietinėje rinkoje parduodamam produktui, o vietinės subsidijos, nors pirmiausia yra skirtos siekiant svarbių nacionalinės politikos tikslų, turi polinkį mažinti eksportuotojo gamybos kaštus, įgalindamos jį parduoti eksporto rinkose mažesnėmis nei vietinių gamintojų kainomis.

R. Schaffer⁴² klasifikacija apjungia jau minėtas subsidijų rūšis. Jis išskiria *draudžiamas* subsidijas ir *vietinės* subsidijas:

1. Draudžiamos subsidijos apima eksporto ir importo pakeitimo subsidijas. Eksporto subsidijos yra teikiamos vietinėms įmonėms už jų eksportą. Importo pakeitimo subsidijos yra tokios, kurios skirtos skatinti vietinių prekių vartojimą, palyginti su importuojamomis prekėmis.

2. Vietinės subsidijos. Daugelis subsidijų yra teikiamos kaip vyriausybės programos, siekiant nacionalinių socialinių ar ekonominių tikslų, įvairuojančių nuo sveikatos apsaugos iki valstybės gynybos. Tokios vietinės subsidijos paprastai yra leidžiamos kaip teisėtos vyriausybės pramonės plėtros politikos dalis, tačiau kai kurios vietinės subsidijos netiesiogiai suteikia nesąžiningą pranašumą vietinėms įmonėms pasaulinėse rinkose ir yra vadinamos neigiamo poveikio subsidijomis. Pvz., kai vyriausybė įsigyja didelį kiekį pernelyg brangiai įkainotų karinių lėktuvų, ji subsidijuoja civilinių lėktuvų gamybą ir sumažina jos kaštus. Tokios subsidijos taip pat apima įmonių aprūpinimą kapitalu arba mažaprocentėmis paskolomis fabriku modernizavimui arba žemės, ant kurios bus statomi nauji fabrikai, įsigijimui, pramonės aprūpinimą pigiomis žaliavomis (nafta, chemikalais ar kt.) iš valstybinių atsargų, dotacijas vaistų tyrimams ir vystymui, grynujų pinigų

⁴¹ Stanbrook C., Bentley P. *Dumping and Subsidies – The Law and Procedures Governing the Imposition of*. 3rd ed. London: Kluwer Law International, 2010. P. 8.

⁴² Schaffer R., et. al. *International Business Law and its Environment*. 7th ed. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009. P. 375-376.

išmokas pameistrių programoms, mokesčių lengvatas darbdaviams, mokantiems už darbuotojų išsilavinimą, taip pat mokesčių lengvatas, skirtas skatinti investicijas į kapitalo įrangą.

R. Shaffer⁴³ atskirai įvardija subsidijas, kurias vyriausybė teikia įmonei ar pramonės šakai, gaminančiai tarpines medžiagas ar žaliavas (angl. „*upstream subsidies*“). Šios subsidijos apima tik vietines ir niekada – eksporto subsidijų. Pvz. subsidija angliai gali būti laikoma ir subsidija plienui, gaminamam šia anglimi kūrenamose krosnyse. Subsidija Europos kviečiams gali būti laikoma ir subsidija iš šių kviečių gaminamiems itališkiems makaronams.

1.3.2. PPO teisėje išskiriamos subsidijų rūšys

PPO teisėje išskiriamos ***draudžiamos*** subsidijos, kurios yra nelegalios *per se*, ir ***kompensuotinos*** subsidijos, kurios nėra nelegalios *per se*. Pradžioje SSKP buvo išskirta ir trečia subsidijų kategorija – nekompensuotinos subsidijos. Ši kategorija gyvavo penkerius metus, ir neteko galios dar prieš Lietuvos narystę PPO – 1999 m. gruodžio 31 d. (plačiau ši kategorija aprašoma 2.1.2 dalyje, nagrinėjant subsidijas reglamentuojančių PPO nuostatų pakeitimus po daugiašalių derybų dėl prekybos Urugvajaus raundo).

Dėl **draudžiamų** subsidijų importuojančioji šalis, esanti PPO nare, gali kreiptis į PPO ginčų sprendimo tarybą (GST), nepaisant to, ar tokia subsidija daro žalą jos įmonėms ar pramonės šakoms. SSKP I priede yra pateiktas pavyzdinis eksporto subsidijų sąrašas. Pagrindinė šio sąrašo funkcija yra nustatyti konkrečias aplinkybes, kurioms esant egzistuoja eksporto subsidija⁴⁴. Tarp sąrašė išvardintų eksporto subsidijų patenka nuo eksporto rodiklių tiesiogiai priklausomos subsidijos įmonei ar pramonės šakai, visiškas ar dalinis atleidimas nuo mokesčių, susijusių su produktų eksportu, eksporto paskolų garantijos, teikiamos palankesnėmis negu rinkos sąlygomis ir kt. Vienas iš eksporto subsidijų, dėl kurių buvo kreiptasi į GST, pavyzdžių – Vokietijos pagalba vystymui, gamybai ir eksportui, teikiant beprocentines paskolas ir valiutų stabilizavimo garantijas Europos „Airbus“ (Europos reaktyvinių lėktuvų gamintoja, konkuruojanti su JAV). Šios subsidijos leido gamintojams sudarinėti lėktuvų pardavimo sandėrius nerizikuojant valiutų kursų svyravimais. 1992 m. PPO (tuomet – GATT) GST nustatė, kad valiutų stabilizavimo garantijos pažeidžia GATT⁴⁵. Kitas pavyzdys – 1999 m. gegužės 25 d. sprendimu GST pripažino, kad Australijos

⁴³ Ibid. P. 376.

⁴⁴ Lester S., Mercurio B. World trade law: text, materials and commentary. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2008. P. 439-440.

⁴⁵ Schaffer R., et. al. International Business Law and its Environment. 7th ed. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009. P. 375.

Vyriausybės dotacijos automobilinės odos gamintojams pažeidė SSKP, nes buvo akivaizdu, kad dėl dotacijos padidėję gamybos mastai gerokai viršijo šio produkto paklausą Australijos rinkoje.⁴⁶

Kompensuotinos subsidijos yra kompensuotinos tik tuo atveju, jeigu jos:

1) daro žalą kitos PPO valstybės narės vietinei pramonei,
2) panaikina arba sumažina naudą, kurią tiesiogiai ar netiesiogiai gautų kita valstybė narė pagal GATT 1994,

3) sukelia didelę žalą kitos valstybės narės interesams.

Pagal SSKP 6.1 straipsnį, didelė žala kitos valstybės narės interesams nustatoma, kai subsidija viršija 5 proc. prekės vertės; subsidija yra skirta padengti įmonės veiklos nuostolius; įmonės yra atleidžiamos nuo skolos valstybei. Be to, didelė žala gali būti nustatoma visais tais atvejais, kai yra vienas ar keli SSKP 6.3 straipsnyje išdėstyti elementai:

a) subsidijos poveikis yra trukdymas importuoti panašias kitos valstybės narės prekes⁴⁷ į subsidijuojančios valstybės narės rinką arba tokio importo perkėlimas/nukreipimas kitur;

b) subsidijos poveikis yra trukdymas eksportuoti panašias kitos valstybės narės prekes iš trečiosios šalies rinkos arba tokio eksporto perkėlimas/nukreipimas kitur;

c) subsidijos poveikis yra didelis subsidijuojamos prekės kainos sumažinimas, palyginti su kitos valstybės narės panašių prekių kaina toje pačioje rinkoje, arba pastebimas kainos suvaržymas, kainos kritimas ar nuostolingas išpardavimas toje pačioje rinkoje;

d) subsidijos poveikis yra padidėjusi subsidijuojančios valstybės narės subsidijuojamo pirminio produkto ar prekės rinkos dalis pasaulinėje prekyboje, palyginti su rinkos dalies vidurkiu, kurį ta šalis turėjo ankstesniu trejų metų laikotarpiu, ir kad tas rinkos dalies didėjimas yra nuoseklus tuo laikotarpiu, kai subsidijos buvo teikiamos.

Mokslinėje doktrinoje ir teisės aktuose esantį subsidijų klasifikavimą galima apjungti, išskiriant dvi draudžiamų ir vieną kompensuotinų subsidijų rūšis (žiūr. 1 lentelę).

⁴⁶ Australia – Subsidies Provided to Producers and Exporters of Automotive Leather (WT/DS126/R).

⁴⁷ Panašios prekės sąvoka apibrėžta SKP susitarimo 46 išnašoje: *tai prekė, kuri yra identiška, t.y. visais atžvilgiais panaši į tiriamą prekę, o jeigu identiškos prekės nėra, kitą prekę, pasižyminčią panašiomis charakteristikomis.*

1 lentelė. Subsidijų rūšys ir jų reguliavimas PPO teisėje

Subsidijų rūšis	Apibūdinimas	Teisinis reguliavimas
Eksporto	Skirtos tiesiogiai eksportui skatinti	Draudžiamos
Importo pakeitimo	Skirtos skatinti vietinių prekių, konkuruojančių su importuojamomis prekėmis, vartojimą	Draudžiamos
Vietinės	Skirtos siekti teisėtų nacionalinės politikos tikslų, tačiau gali netiesiogiai suteikti konkurencinį pranašumą vietinėms įmonėms	Kompensuotinos, esant tam tikroms sąlygoms

Vyrauja bendras sutarimas, kad eksporto ir importo pakeitimo subsidijos daro tiesioginį neigiamą poveikį tarptautinei prekybai, todėl turėtų būti draudžiamos. Vietinės subsidijos, nors ir nėra specialiai nukreiptos skatinti eksportą arba vietinių prekių, konkuruojančių su eksportuojamomis prekėmis, vartojimą, netiesiogiai gali daryti žalą kitos valstybės interesams. Šioms subsidijoms tarptautinės taisyklės yra palankesnės.

II. APSAUGA NUO NEIGIAMO SUBSIDIJŲ POVEIKIO PPO TEISĖJE

2.1. Subsidijų ir kompensacinių priemonių teisės vystymosi tendencijos

Daugiašalės subsidijas ir kompensacines priemones reglamentuojančios taisyklės atsirado 1947 m., kartu su GATT, kuris iki PPO sukūrimo buvo *de facto* tarptautinė prekybos organizacija, ir nuo to laiko smarkiai pasikeitė. Atsižvelgiant į tai, kad dabartinės daugiašalės taisyklės vis dar kelia diskusijų, o kai kurių autorių teigimu, yra netgi blogesnės nei *status quo ante*⁴⁸, tikslinga išanalizuoti jų vystymąsi ir jas įtakojusias aplinkybes.

Siekiant geriau įsivaizduoti subsidijas ir kompensacines priemones reglamentuojančių taisyklių raidą bendruose GATT ir PPO procesuose, žemiau pateikiama lentelė, kurioje pavaizduoti iki šiol vykę GATT ir PPO prekybos derybų raundai.

2 lentelė. GATT ir PPO prekybos derybų raundai⁴⁹

1947 m.	Ženeva, Šveicarija
1949 m.	Aneksis, Prancūzija
1950-1951 m.	Torkis, Jungtinė Karalystė
1956 m.	Ženeva
1960-1961 m.	Dilono raundas (Ženeva)
1964-1967 m.	Kenedžio raundas (Ženeva)
1973-1979 m.	Tokijo raundas (Ženeva)
1986-1994 m.	Urugvajaus raundas (Ženeva)
Nuo 2001 m.	Dohos plėtros darbotvarkė (Ženeva)

2.1.1. Laikotarpis iki Urugvajaus raundo

Nors kai kurie autoriai teigia, kad GATT darbotvarkėje nuo pat pradžių daug dėmesio buvo skiriama prieštarigai užduočiai – nustatyti, kokia vyriausybės veikla suteikia nepriimtina pranašumą ir ką dėl to daryti⁵⁰, iš tiesų GATT 1947 rengėjai mažai paisė prekybos problemų, susijusių su subsidijomis.

⁴⁸ Law and Economics of Contingent Protection in International Trade /edited by Kyle W. Bagwell et. al. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. P. 88.

⁴⁹ Wilkinson R. The WTO: Crisis and the Governance of Global Trade. 2006. London: Routledge, 2006. P. 48.

⁵⁰ Sykes A. O. The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 1.

GATT pradžioje visas pirmasis daugiašalis subsidijų reglamentavimas buvo išdėstytas viename XVI straipsnyje, pavadintame „Subsidijos“. Subsidijų taisyklės nebuvo nei gerai išplėtos, nei taikomos⁵¹. Kaip ir visas GATT 1947, XVI straipsnio nuostatos buvo taikomos tik prekybai prekėmis, bet ne paslaugomis⁵². Straipsnio nuostatos buvo sąlyginai tolerantiškos subsidijų atžvilgiu ir apsiribojo tuo, ką šiandien randame GATT XVI straipsnio pirmojoje pastraipoje (A dalyje). Viskas, ko iš susitariančiųjų šalių reikalavo šis GATT 1947 straipsnis, apsiribojo reikalavimu:

- 1) raštu notifikuoti apie bet kokias teikiamas subsidijas;
- 2) aptarti subsidijos taikymo apribojimo galimybę.

Pirminė nagrinėjamo straipsnio versija paprasčiausiai nustatė, kad jei susitariančioji šalis suteikia arba palaiko subsidiją, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai didina prekės eksportą arba mažina prekės importą, ji apie subsidijos dydį, pobūdį, subsidijos poveikį importuojamos ar eksportuojamos prekės (prekių) kiekiui ir apie aplinkybes, verčiančias taikyti subsidijavimą, raštu praneša susitariančioms šalims. Tuo atveju, kai buvo nustatoma, kad toks subsidijavimas pažeidė kitos šalies interesus, iš subsidijuojančios valstybės buvo reikalaujama tik aptarti subsidijos apribojimo galimybę su kita susitariančiąja šalimi ar šalimis.

Pirminio GATT XVI straipsnio teisinė kalba buvo silpna, be to, šis straipsnis savo esme buvo žingsnis atgal nuo Havanos chartijos 25-28 straipsnių. Havanos chartija, kitaip žinoma kaip Tarptautinės prekybos organizacijos chartija (pilnas pavadinimas – Jungtinių Tautų konferencijos dėl prekybos ir užimtumo baigiamasis aktas: Havanos chartija Tarptautinei prekybos organizacijai), buvo tarptautinė sutartis, kuria turėjo būti įsteigiama Tarptautinė prekybos organizacija (TPO). Deja, ši chartija neįsigaliojo jos neratifikavus JAV kongresui, nors JAV buvo derybų dėl chartijos varomoji jėga⁵³. GATT perėmė daugumą Havanos chartijos nuostatų. Tačiau GATT 1947 subsidijas liečiančios nuostatos, palyginti su Havanos chartija, susilpnėjo, nes atsižvelgiant į tai, kad JAV kongresas nedelegavo institucijos deryboms dėl subsidijų vesti, JAV prieštaravo subsidijas draudžiančioms nuostatomis⁵⁴. JAV parengto Havanos chartijos projekto C skyrius apėmė nuostatas, susijusias su tarptautinę prekybą įtakančių subsidijų disciplinavimu. Be nuostatų, inkorporuotų į GATT, Havanos chartija apėmė nuostatas, kuriomis buvo siekiama uždrausti eksporto subsidijas, kurios suteikė galimybę pardavinėti prekę žemesne kaina, negu panašių prekių kaina vietinėje

⁵¹ World trade report 2006 – exploring the links between subsidies, trade and the WTO. P. 189.

⁵² Sykes A. O. The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 12.

⁵³ The World Trade Organization: Legal, Economic and Political Analysis. Vol. 1. / edited by Patrick F. J. Macrory, Arthur F. Appleton, Michael G. Plumme. New York: Springer, 2005, P. 2.

⁵⁴ Nakagawa J. International Harmonization of Economic Regulation. Oxford: Oxford University Press, 2011. P. 78.

eksportuojančios šalies rinkoje. Šioms nuostatomis itin prieštaravo besivystančios šalys ir pirminių produktų eksportuotojai.

Nepaisant to, kad GATT XVI (1) straipsnio normos neužtikrino pakankamos tarptautinės prekybos apsaugos nuo subsidijų sukeltų iškreipimų, A. F. Lowenfeld⁵⁵ teigia, kad jis nebuvo bevertis, ir didžioji dalis pirminio mąstymo išlieka GATT teisės centre.

Greitai po GATT 1947 įsigaliojimo susitariančiosioms šalims iškilo poreikis kovoti su subsidijomis, siekiant apsaugoti jų suderėtų tarifinių nuolaidų vertę, ir GATT 1947 nuostatos pasirodė nepakankamos. 1950-ųjų pradžioje GATT darbo grupė nustatė, kad netikėti pokyčiai subsidijų politikoje, kurie pablogina importuojamų prekių padėtį, palyginti su vietinėmis konkurentėmis, gali panaikinti tarifinių nuolaidų naudą, ir tokiu būdu sudaryti GATT suteikiamos teisės į žalos atlyginimą pagal XXIII straipsnio ginčų sprendimo nuostatas „anuliavimą ar sumažinimą“ (angl. „*nonviolation nullification or impairment*“)⁵⁶.

1954–1955 m. peržiūros sesijos metu dalis Havanos chartijos nuostatų buvo grąžinta. Buvo atlikti keli pakeitimai XVI straipsnyje, pridedant įsipareigojimus sumažinti eksporto subsidijų naudojimą.

Pirmasis taisyklių pakeitimas buvo priimtas 1955 m., papildant XVI straipsnį B dalimi, pavadintu „Papildomos nuostatos dėl eksporto subsidijų“. B dalis atspindėjo padidėjusį susirūpinimą dėl tam tikrų subsidijų galimai prekybą iškreipiančio poveikio. Naujos nuostatos, išdėstytos šioje dalyje, buvo taikomos tik eksporto subsidijoms. Šiuos pakeitimus priėmė tik kelios industrinės valstybės⁵⁷. Pakeitimus priėmusios susitariančios šalys pripažino, kad subsidijos suteikimas bet kokios prekės eksportui gali turėti žalingų pasekmių kitoms tiek eksportuojančioms, tiek importuojančioms susitariančiosioms šalims, gali netinkamai sutrikdyti jų normalius komercinius interesus ir trukdyti GATT siekiamų tikslų įgyvendinimui. Nors galima pamanyti, kad tai pripažindamos susitariančiosios šalys įsipareigojo uždrausti eksporto subsidijas, iš tiesų įsipareigojimas buvo gerokai mažesnio masto.

Pirmiausia, pakeistas straipsnis nustatė skirtumą tarp pirminių produktų⁵⁸ (ypač žemės ūkio, taip pat mineralinių ir žuvininkystės produktų) ir kitų produktų. Subsidijų pirminiems produktams atžvilgiu buvo įsipareigojama vengti subsidijų, kurios „leistų susitariančiajai šaliai turėti didesnę už

⁵⁵ Lowenfeld A. F. *International Economic Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 2002.

⁵⁶ Sykes A. O. *The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures*. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 13.

⁵⁷ Sykes A. O. *The Questionable Case for Subsidies Regulation: A Comparative Perspective*. Stanford: Stanford University School of Law, 2009. P. 2. 7.

⁵⁸ Pirminis produktas buvo suprantamas kaip bet koks ūkio, miško ar žuvininkystės produktas, arba bet koks mineralas, savo natūraliame pavidale arba kuris buvo perdirbtas tiek, kiek paprastai reikalaujama paruošiant jį prekybai dideliais kiekiais tarptautinėje rinkoje. Oficialiame lietuviškame GATT 1947 vertime vartojama sąvoka „pagrindiniai produktai“.

jai prideramą eksporto dalį pasaulinėje prekyboje tuo produktu“. Daugeliui šalių, įskaitant JAV ir Europos šalis, teikiančių įvairiausias subsidijas pirminiems produktams, šių subsidijų panaikinimas atrodė politiškai sudėtingas⁵⁹.

Ne pirminių produktų atžvilgiu XVI straipsnį papildė 4 dalis, kuria susitariančiosios šalys įsipareigojo nuo 1958 m. sausio 1 d. arba tuojuo pat po šios datos nebeteikti tiesiogiai ar netiesiogiai jokių subsidijų kitų prekių, išskyrus pirminių produktų, eksportui, kurio dėl subsidijavimo eksportuojamas produktas parduodamas vietinės rinkos pirkėjams mažesne už palyginamąją panašaus produkto kainą. Suprantama, kad dėl subsidijavimo eksportuojamo produkto kaina greičiausiai taps mažesnė už palyginamąją panašaus produkto kainą, taigi XVI straipsnio pakeitimai savo esme beveik prilygo ne pirminių produktų eksporto subsidijų draudimui (nors skundą teikianti narė turėjo įrodyti kainų skirtumą)⁶⁰.

Kitaip tariant, 1950-ųjų viduryje GATT XVI straipsnį papildžiusios nuostatos uždraudė eksporto subsidijas, bet draudimas nebuvo taikomas pirminiems produktams, o ne pirminiems produktams buvo taikomas tik tuo atveju, jei nagrinėjama subsidija sukėlė kainų skirtumą tarp vietinės rinkos kainos ir kainos, kuria nagrinėjamas produktas buvo tiekiamas eksportui⁶¹.

1960 m. GATT darbo grupė parengė „ilustracinį sąrašą“ atvejų, kurie tikėtina, pažeidžia XVI straipsnio įsipareigojimus ne pirminių produktų atžvilgiu. Darbo grupės ataskaita buvo priimta GATT narių ir tapo pagrindu sprendžiant, ar buvo šių įsipareigojimų pažeidimas.

Dėl sėkmingų prekybos derybų raundų 1960–1970 m. smarkiai sumažėjo muitų tarifai, ir pagrindiniu susirūpinimą keliančiu klausimu tapo netarifinės priemonės, tarp kurių buvo ir subsidijos bei kompensacinės priemonės⁶². Nuo 1960 m. išsivysčiusiose šalyse išlaidos subsidijoms augo, ir tai dar labiau padidino susirūpinimą dėl jų prekybą iškraipiančio poveikio. Be to, šiuo laikotarpiu kitos šalys kritiškai pažvelgė į faktą, kad JAV kompensacinių muitų teisė neapėmė žalos buvimo sąlygos⁶³.

Dėl šių priešasčių subsidijos, ir kokių priemonių jų atžvilgiu imtis, tapo pagrindiniu Tokijo daugiašalės prekybos derybų raundo (1973-1979 m.) subjektu. Prasidėjus Tokijo raundui JAV tikėjosi sugriežtinti subsidijų naudojimą tarptautiniu mastu, tuo tarpu kitos šalys šiuo klausimu nebuvo nusiteikusios entuziastingai ir, priešingai, norėjo tarptautinių taisyklių, apribojančių JAV

⁵⁹ Nakagawa J. *International Harmonization of Economic Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2011. P. 81.

⁶⁰ Sykes A. O. *The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures*. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 13.

⁶¹ Lowenfeld A. F. *International Economic Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 201.

⁶² Krämer R., Krajewski M. *State aid (Subsidies) in international trade law* // E. Szyszczak (Ed.) *Research Handbook on European State Aid Law*. Cheltenham and Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2011. P. 405.

⁶³ Nakagawa J. *International Harmonization of Economic Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2011. P. 81.

kompensacinių muitų teisę (dabar atrodo natūralu, kad kompensacinius muitus subsidijuotam importui nustatančios šalys tai atlieka tik po to, kai nustatoma rimta žala arba žalos grėsmė vietinei pramonei, tačiau Tokijo raundo pradžioje JAV nustatinėjo kompensacinius muitus, neįrodinédama subsidijų sukeltos žalos ar jos grėsmės).

Vienas iš pagrindinių Tokijo raundo produktų buvo Subsidijų arba Tokijo kodeksas (pilnas pavadinimas – Sutartis dėl VI, XVI ir XXIII Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos straipsnių aiškinimo), kuris buvo abiejų aukščiau nurodytų požiūrių rezultatas. Subsidijų kodeksas aiškino ir išplėtė GATT 1947 nuostatas, susijusias su subsidijomis ir kompensacinėmis priemonėmis. Šis kodeksas griežčiau apribojo eksporto subsidijų naudojimą, nustatė procedūras, kurių pagrindu nustatomi kompensaciniai muitai, išplėtojo žalos įvertinimo kriterijus⁶⁴. Todėl Subsidijų kodeksas yra svarbus pakeitimais, kuriuos jis įnešė į JAV kompensacinių muitų teisę. Be to, kodeksas įsteigė Subsidijų ir kompensacinių priemonių komitetą⁶⁵, sudarytą iš pasirašiusiųjų šalių atstovų ir susitinkantį du kartus per metus. Kodekso pakeitimai dėl subsidijų pirminiams produktams buvo tik kosmetiniai.

Subsidijų kodeksas taip pat padėjo pradmenis kitų nei eksporto (vadinamųjų vietinių) subsidijų naudojimo disciplinavimui. Pasirašiusiosios valstybės pripažino vietines subsidijas kaip svarbų socialinės ir ekonominės politikos skatinimo instrumentą, bet į kodeksą įtraukė nuostatas, kurių pagrindu vietinių subsidijų naudojimas, nepaisant to, galėjo būti ginčijamas⁶⁶.

1960 m. GATT darbo grupės parengtas eksporto subsidijų iliustracinis sąrašas buvo įtrauktas į Subsidijų kodekso priedą. Šiame sąrašė išvardintos eksporto subsidijos prekėms, parduodamoms kitoms šalims, buvo uždraustos. Šios subsidijos šnekamojoje kalboje buvo vadinamos „raudonos šviesos“ (angl. „red-light“) subsidijomis, analogiškai kaip tam tikri antikonkurenciniai veiksmai, pvz. antimonopolinės teisės pažeidimas *per se*⁶⁷.

Pagrindinis Subsidijų kodekso trūkumas buvo tas, kad GATT valstybės narės galėjo nuspręsti, ar prisijungti prie šio susitarimo, todėl jį priėmė tik dalis GATT narių, daugiausiai Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos narės, ir maža dalis pažangiausių besivystančių

⁶⁴ Wilcox W. K. GATT-Based Protectionism and the Definition of a Subsidy // Boston University International Law Journal, Nr. 16. P. 150.

⁶⁵ 2009 m. PPO Subsidijų ir kompensacinių priemonių komiteto pirmininku buvo išrinktas Raimondas Ališauskas, dėstantis Mykolo Romerio universiteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos institute.

⁶⁶ Trebilcock M. J., Howse R. The Regulation of International Trade. 3rd ed. Londos and New York: Routledge, 2005. P. 367.

⁶⁷ Marvel H. P., Ray E. J. Countervailing Duties // The Economic Journal, Nr. 105-433. P. 1579.

valstybių⁶⁸. 1993 m. gruodžio 3 d. prie Tokijo raundo subsidijų kodekso buvo prisijungusios tik 26 narės⁶⁹.

Nors Tokijo raundo pabaigoje 1979 m. Subsidijų kodeksas atrodė didelis laimėjimas, praktikoje jis nepateisino lūkesčių tiek dėl to, kad jo nuostatų taikymas nebuvo privalomas, tiek dėl neišbaigtos ginčų sprendimo procedūros bei dėl to, kad jis neapribojo daugelio valstybės pagalbos priemonių, kurios faktiškai iškreipė tarptautinę prekybą⁷⁰. Kaip minėta, subsidijos, teikiamos tokioms pirminių produktų pramonės šakoms kaip žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė, nepateko į Subsidijų kodekso rėmus. Kadangi šioms pramonės šakoms subsidijavimas yra būdingas, kodekso apimtis buvo smarkiai ribota⁷¹. Į Subsidijų kodekso rėmus nepateko ir pagrindinė konfrontacija dėl subsidijų plienui tarp Europos anglių ir plieno bendrijos ir JAV.

M. J. Trebilcock ir R. Howse nurodo dar vieną, jo nuomone svarbiausią Subsidijų kodekso trūkumą – kodeksas nepateikė subsidijos apibrėžimo, dėl to šalys turėjo plačią diskreciją apibrėždamos subsidijas kompensacinių muitų taikymo tikslais⁷².

Taigi, Tokijo raundo Subsidijų kodeksas subsidijų ir kompensacinių priemonių reguliavime buvo didelis žingsnis pirmyn, bet ribotas susitariančiųjų šalių skaičius, subsidijų apibrėžimo nebuvimas, neefektyvus požiūris į subsidijas žemės ūkio produktams reiškė, kad dar yra daug erdvės tobulėti.

2.1.2. Laikotarpis po Urugvajaus raundo

Tarp 1970-ųjų ir 1980-ųjų aiškių taisyklių, susijusių su subsidijomis ir kompensaciniais muitais, trūkumas įtakojo daug ginčų, iškilusių tarp GATT susitariančiųjų šalių⁷³.

Kompensacinių muitų naudojimas GATT sistemoje tuo metu nebuvo dažnas reiškinys. Plačiausiai kompensacinius muitus taikė JAV. 1980–1991 m. GATT sekretariatui iš viso buvo

⁶⁸ Trebilcock M. J., Howse R. *The Regulation of International Trade*. 3rd ed. Londos and New York: Routledge, 2005. P. 264.

⁶⁹ Marvel H. P., Ray E. J. *Countervailing Duties* // *The Economic Journal*, Nr. 105-433. P. 1580.

⁷⁰ Lowenfeld A. F. *Interntional Economic Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 201.

⁷¹ Marvel H. P., Ray E. J. *Countervailing Duties* // *The Economic Journal*, Nr. 105-433. P. 1580.

⁷² Trebilcock M. J., Howse R. *The Regulation of International Trade*. 3rd ed. Londos and New York: Routledge, 2005. P. 367.

⁷³ Van den Bossche P. *The Law and Policy of the World Trade Organization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 553.

pranešta tik apie 128 nuolatinių kompensacinių muitų nustatymą. Iš jų net 110 buvo nustatyta JAV⁷⁴.

Nuo 1980 m., kai įsigaliojo Subsidijų kodeksas, iki Urugvajaus raundo pradžios, pastebimas ginčų dėl subsidijų, kilusių tarp JAV ir jos prekybos partnerių, skaičiaus išaugimas bei smarkus JAV taikomų kompensacinių priemonių skaičiaus išaugimas⁷⁵. Iš 124 JAV 1982 m. inicijuotų tyrimų dėl kompensacinių priemonių nustatymo, daugiau nei pusė buvo susiję su Europos Bendrijų eksportuojamu plienu.

Atsižvelgiant į griežtesnių taisyklių poreikį, Urugvajaus derybų raundo, kurio pasekoje valstybės narės pasirašė 20 prekybinių susitarimų ir susitarė nuo 1994 m. transformuoti GATT į PPO, metu subsidijų klausimas vėl buvo dėmesio centre.

Urugvajaus raundo 1986 m. rugsėjo mėn. Punta del Estės Ministrų deklaracijoje derybininkams buvo pavesta peržiūrėti GATT 1947 VI ir XVI straipsnius bei Tokijo raundo Subsidijų kodeksą⁷⁶. Deklaracijoje nustatyta, kad „derybos dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių paremtos VI, XVI straipsnių peržiūra ir DPD [Daugiašalių prekybos derybų] Susitarimu dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių siekiant pagerinti GATT taisykles, susijusias su visomis tarptautinę prekybą įtakančiomis subsidijomis ir kompensacinėmis priemonėmis“⁷⁷.

Urugvajaus raundą derybininkės pradėjo iš panašių pozicijų kaip ir Tokijo raundą. JAV susirūpinimą kėlė prekybą iškraipančių subsidijų plėtra, jos interesas pirmiausia apėmė tarptautinių taisyklių subsidijų taikymui griežtinimą, motyvuojant tuo, kad ekonominė teorija reikalauja pašalinti subsidijų sukeltus rinkos iškreipimus⁷⁸. Kitos šalys jautė didžiausią poreikį stiprinti tarptautines taisykles, skirtas spręsti JAV piktnaudžiavimą kompensaciniais muitais⁷⁹.

Urugvajaus raundo derybų dėl GATT pasekoje atsirado svarbi nauja Sutartis dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių. SSKP, kaip ir GATT⁸⁰, yra pagrindinio susitarimo – Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties – 1A priedo („Daugiašalės sutartys dėl prekių prekybos“) dalis. Iš to seka, kad šių susitarimų nuostatos susijusios tik su prekyba prekėmis. Urugvajaus derybų raundo metu PPO Sutartyje dėl žemės ūkio taip pat atsirado atskiros taisyklės dėl žemės ūkio subsidijų, ir

⁷⁴ Sykes A. O. *The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures*. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 14.

⁷⁵ Nakagawa J. *International Harmonization of Economic Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2011. P. 85.

⁷⁶ Van den Bossche P. *The Law and Policy of the World Trade Organization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 553.

⁷⁷ Qureshi A. H. *Interpreting WTO Agreements*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. P. 182.

⁷⁸ *Ibid.* P. 181.

⁷⁹ Nakagawa J. *International Harmonization of Economic Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2011. P. 85.

⁸⁰ Po Urugvajaus raundo GATT 1947 buvo įtrauktas į GATT 1994 sudėtį.

žengti pirmieji žingsniai link subsidijų klausimų paslaugų srityje Bendrajame susitarime dėl prekybos paslaugomis.

Urugvajaus raundo SSKP yra peržiūrėtas Subsidijų kodeksas. Priešingai nei Tokijo raundo kodeksas, ir taip pat, kaip kiti Urugvajaus raundo susitarimai, SSKP yra neatskiriama PPO dalis, privaloma visoms naujosios Pasaulio prekybos organizacijos narėms. GATT VI straipsnis taikomas kartu su SSKP. PPO ginčų sprendimo kolegija, nagrinėdama ginčą *Brazilija – Priemonės, darančios poveikį džiovintam kokosui*, padarė išvadą, kad SSKP ir GATT 1994 yra neatskiriami, bet konflikto atveju dominuoja pirmasis⁸¹. Taip yra dėl to, kad SSKP, kaip *leges speciales*, nustato *inter alia* esmines taisykles dėl kompensuotinių subsidijų, žalos ir jų priežastinio ryšio nustatymo⁸².

SSKP pirmą kartą PPO/GATT kontekste pateiktas detalus ir išsamus subsidijos apibrėžimas. Kaip kolegija konstatavo ginče *JAV–Užsienio prekybos įmonių apmokestinimas*: „detalaus ir išsamaus sąvokos „subsidija“ apibrėžimo įtraukimas laikomas vienu iš svarbiausių Urugvajaus raundo pasiekimų subsidijų disciplinavimo srityje“⁸³. Nors pateikia detalų subsidijos apibrėžimą, SSKP neturi preambulės, nurodančios šios sutarties objektą ir tikslą. Tai kai kurie autoriai⁸⁴ įvardija kaip problemų aiškinant SSKP šaltinį. Tačiau SSKP objektas ir tikslas buvo išaiškinti kolegijos ginče *Brazilija – lėktuvai*: „SSKP objektas ir tikslas yra nustatyti daugiašalę subsidijavimo, iškraipiančio tarptautinę prekybą, tvarką“⁸⁵.

Pastebėtina, kad Tokijo raundo Subsidijų kodeksas atleido besivystančias šalis nuo kodekso ribojimų, o 1994 m. SSKP susitarimas nuo draudimo naudoti subsidijas eksportui skatinti atleidžia tik mažiausiai išsivysčiusias šalis, o dauguma jo nuostatų (su tam tikrais pakeitimais ir lengvatinais laikotarpiais) galioja besivystančioms šalims.

Pagrindiniai Urugvajaus raundo metu atsiradę pakeitimai yra du papildomi mechanizmai, skirti apriboti kompensacinių muitų nustatymo atvejus (specifiškumo ir finansinės paramos reikalavimai) ir „šviesoforo sistema“⁸⁶.

Subsidijos specifiškumas

⁸¹ Brazil – Measures Affecting Desiccated Coconut (WT/DS22/R).

⁸² WTO – trade in goods / edited by Rüdiger Wolfrum et. al. Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011. P. 198.

⁸³ Brazil – Measures Affecting Desiccated Coconut (WT/DS22/R).

⁸⁴ Qureshi A. H. *Interpreting WTO Agreements*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. P. 182.

⁸⁵ Brazil – Export Financing Programme for Aircraft (WT/DS46/R).

⁸⁶ Wilcox W. K. GATT-Based Protectionism and the Definition of a Subsidy // Boston University International Law Journal, Nr. 16. P. 151.

Vienas iš reikalavimų, kad subsidija būtų kompensuotina, t.y., kad valstybė subsidijuoto importo atžvilgiu galėtų inicijuoti vietines administracines procedūras, kurių pagrindu nustatomos kompensacinės priemonės, arba galėtų inicijuoti PPO veiksmus, yra subsidijos specifiškumas.

Specifiškumo reikalavimo mechanizmas, atsiradęs PPO teisėje Urugvajaus raundo metu, buvo perkeltas iš JAV teisės. Nuo 1979 m. specifiškumo reikalavimas buvo pagrindinė JAV administracinio kompensacinių muitų taikymo koncepcija, dėl kurios buvo gausiai išplėtota teismų praktika.

Visos draudžiamos subsidijos (eksporto ir importo pakeitimo) laikomos specifinėmis. Visos kitos – vietinės – subsidijos yra specifinės, jeigu jos apsiriboja parama konkrečiai įmonei arba pramonės šakai. Nespecifinės subsidijos pavyzdys: mokesčius nustatanti institucija leidžia visiems mokesčių mokėtojams iš apmokestinamųjų pajamų per metus minusuoti 50000 dol. naujos technikos įsigijimo išlaidų vietoje anksčiau leidžiamos 25000 dol. sumos. Kadangi ši mokesčių lengvata nėra palankesnė kuriai nors vienai pramonės šakai, ji nėra specifinė⁸⁷. Tačiau jeigu subsidiją gaunančių įmonių skaičius yra ribotas, jeigu tarp subsidijos gavėjų dominuoja viena įmonė ar pramonės šaka, arba apribotas geografinis įmonių, gaunančių subsidiją, veiklos regionas, tuomet ji greičiausiai bus laikoma specifine.

Principai, kurių pagrindu nustatoma, ar subsidija yra specifinė „įmonei, pramonės šakai ar įmonių arba pramonės šakų grupei“, išdėstyti SSKP 2 straipsnyje. „Grupės“ sąvoka SSKP nėra apibrėžta. SSKP 2 straipsnis nurodo, kad specifiškumas gali būti *de jure* arba *de facto*. *De jure* specifiškumas atsiranda, kai subsidiją teikianti institucija arba teisės aktai, kuriais ji vadovaujasi, „aiškiai nustato galimybę gauti subsidiją tik tam tikroms įmonėms“. Vėlgi, sąvokos „tam tikros įmonės“ apimtis nėra apibrėžta. Ir atvirkščiai, *de jure* specifiškumas neatsiranda, jeigu subsidija nėra skirta „tam tikroms įmonėms“, įskaitant situacijas, kai yra nustatyti „objektyvūs kriterijai ir sąlygos“ subsidijai gauti ir jos dydžiui. Subsidijos, kurios *de jure* nėra specifinės, *de facto* gali būti specifinės. Vadovaujantis SSKP 2.1 straipsniu, subsidija faktiškai gali būti specifinė, kai subsidijų programa naudojasi ribotas tam tikrų įmonių skaičius, ja dažniausiai naudojasi tik tam tikros įmonės, neproporcingai didelės subsidijos suteikiamos tam tikroms įmonėms. Be to, 2.2 straipsnyje nustatyta, kad subsidija gali būti specifinė, jeigu yra suteikiama tik konkrečioms įmonėms, esančioms apibrėžtame geografiniame rajone, priklausančiame subsidijas teikiančios institucijos jurisdikcijai.

Kai kurie autoriai laikosi nuomonės, kad „specifiškumo testas“ minimizuoja iškraipantį kompensacinių muitų ekonominį poveikį, atskirdamas subsidijas, kurios iškreipia ekonominį

⁸⁷ Schaffer R., et. al. International Business Law and its Environment. 7th ed. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009. P. 376.

efektyvumą nuo tų, kurios – ne⁸⁸. „Specifiškumo testo“ loginis pagrindas yra tai, kad jis naudingas kaip administracinė priemonė, siekiant eliminuoti atvejus, kurių atžvilgiu neturėtų būti taikomi kompensaciniai muitai ar kitos tarptautinės taisyklės. Kitaip tariant, nors specifiškumo reikalavimas turi ekonomines prielaidas, jis taip pat priimtas ir dėl administracinių priežasčių. Kadangi kiekvienoje šalyje visos pramonės šakos gauna vienokią ar kitokią vyriausybės paramą, praktiškas procedūrų dėl kompensacinių priemonių nustatymo sumažinimas yra būtinas, siekiant išskirti subsidijas, kurios atitinka kompensuotinumą reikalavimus, į „geras“ ir „blogas“ subsidijas.

Finansinė parama

SSKP 1 straipsnyje nustatyta, kad subsidija egzistuoja, jeigu yra teikiama vyriausybės finansinė parama.

Panašiai kaip ir specifiškumo reikalavimas, finansinės paramos reikalavimas nėra grindžiamas ekonomine teorija, o yra netobulas ir dirbtinis mechanizmas, naudojamas atskiriant teisėtas vidaus politikos priemones nuo protekcionistinių rinkos iškraipymų⁸⁹. Šio reikalavimo funkcija yra užtikrinti, kad ne visos vyriausybės priemonės, dėl kurių gaunama naudos, būtų laikomos subsidijomis⁹⁰. Jis net akivaizdžiau nei specifiškumo reikalavimas yra skirtas palengvinti administravimą, nes valstybės pagalba iškreipia rinką nepaisant to, kokia forma ji teikiama. Ginče *JAV – Eksperto suvaržymai*⁹¹ kolegija svariai konstatavo, kad SSKP reguliuoja tik *tam tikrų formų* vyriausybės veiksmus, kurie iškreipia tarptautinę prekybą ar dėl kurių gresia tokie iškraipymai.

Be to, SSKP 1 straipsnyje taip pat nustatytas privalomas reikalavimas, kad iš suteiktos finansinės paramos būtų gaunama naudos. Iš šio reikalavimo akivaizdu, kad ne visos vyriausybės programos laikomos subsidijomis – pavyzdžiui, jeigu vyriausybė aprūpina prekėmis ar paslaugomis rinkos kaina, naudos negaunama ir dėl to laikoma, kad subsidija neegzistuoja⁹². Ginče *Brazilija – Orlaiviai*⁹³ Apeliacinis komitetas pabrėžė, kad „finansinė parama“ ir „nauda“ yra du skirtingi teisiniai elementai, kurie kartu apibrėžia, ar subsidija egzistuoja.

⁸⁸ Law and Development Perspective on International Trade Law/ edited by Yong-Shik Lee et. al. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. P. 381.

⁸⁹ Wilcox W. K. GATT-Based Protectionism and the Definition of a Subsidy // Boston University International Law Journal, Nr. 16. P. 159.

⁹⁰ Rubini L. The Definition of Subsidy and State Aid: WTO and ES Law in Comparative Perspective. Oxford: Oxford University Press, 2009, P. 10.

⁹¹ United States – Measures Treating Export Restraints as Subsidies (WT/DS194/R)

⁹² Sykes A. O. The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 15.

⁹³ Brazil – Export Financing Programme For Aircraft Recourse By Canada To Article 21.5 of the DSU (WT/DS46/AB/RW).

„Šviesoforo“ sistema

1994 m. susitarimas nutolsta nuo griežto eksporto ir vietinių subsidijų atskyrimo. Išskiriamos trys subsidijų rūšys – draudžiamos (vadinamoji „raudonos šviesos“ kategorija), nekompensuotinos (vad. „žalios šviesos“ kategorija), ir tarpinės – kompensuotinos („geltonos šviesos“ kategorija).

SSKP IV dalies 8 straipsnyje pateiktas sąrašas subsidijų, laikomų „nekompensuotinomis“, buvo viena pagrindinių SSKP naujovių. Nekompensuotinos subsidijos turėjo imunitetą nuo ginčijimo PPO ginčų sprendimo taryboje ir nuo kompensacinių priemonių taikymo pagal nacionalinę teisę netgi tuo atveju, jei jos atitiktų kompensuotinoms ar draudžiamoms subsidijoms taikomus kriterijus. Šių subsidijų koncepcija buvo pasiskolinta iš Europos Bendrijų teisės, o jų esmė atspindi pripažinimą, kad daugelis vyriausybių prisiima tam tikras išlaidų rūšis, susijusias su prekių gamyba – daugiau ar mažiau tiesiogiai, – bet tai nėra traktuojamos kaip nesąžininga praktika⁹⁴. Nekompensuotinių subsidijų sąrašas apėmė tam tikrą vyriausybių pagalbą, skirtą moksliniams tyrimams, aplinkos apsaugai, valstybės regionų, esančių nepalankioje ekonomikos padėtyje, vystymuisi.

Ši subsidijų grupė mokslinėje doktrinoje buvo kritikuojama, kaip paliekanti atviras duris vietinės produkcijos protegavimui⁹⁵. Valstybė, norėdama suteikti nesąžiningą pranašumą vietinei pramonei, gali suteikti subsidiją, teigdama, kad tai daro dėl GATT teisėtų tikslų (pvz. pramoniniams tyrimams). Žinoma, kai kuriais atvejais gali būti sudėtinga remtis šiuo pasiteisinimu, pvz. teikiant subsidijas tyrimams senesnėse pramonės šakose, naudojančiose paprastas technologijas (angl. „*low-tech*“)⁹⁶.

Kaip jau minėta, nuostata dėl nekompensuotinumų buvo laikina ir galiojo tik pirmus penkerius SSKP galiojimo metus. Po to valstybės nesugebėjo susitarti nei dėl sąrašo galiojimo pratęsimo, nei dėl naujo sąrašo⁹⁷ (nors Dohos derybų raundo metu besivystančios šalys (pagrindė Venesuela ir Kuba) iškėlė pasiūlymus sugrąžinti nekompensuotinių subsidijų kategoriją). Taigi šiandien subsidijų grupė, kuri turėtų išimtinį imunitetą kaip nekompensuotinos, neegzistuoja.

Iki Urugvajaus raundo daugiašalė prekybos sistema neturėjo jokių veiksmingų teisinių priemonių, susijusių su vietinėmis subsidijomis. Tokių subsidijų reglamentavimas GATT buvo dviprasmiškas: viena vertus jų, kaip viešosios politikos priemonių, teisėtumas buvo patvirtintas, kai

⁹⁴ Lowenfeld A. F. *International Economic Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 245.

⁹⁵ Wilcox W. K. *GATT-Based Protectionism and the Definition of a Subsidy* // Boston University International Law Journal, Nr. 16. P. 161.

⁹⁶ Ibid. P. 162.

⁹⁷ *Law and Economics of Contingent Protection in International Trade* /edited by Kyle W. Bagwell et. al. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. P. 86.

taip pat buvo pripažintas jų gebėjimas iškreipti prekybą. Kita vertus, buvo leidžiama savipagalba prieš tokias subsidijas kompensacinių muitų pavidalu, su sąlyga, kad subsidijos importuojančios šalies pramonei sukėlė „rimtą žalą“. Urugvajaus raundo SSKP nustatė vietinių subsidijų, vadinamų „kompensuotinomis“, kategoriją, kurias galima ginčyti PPO ginčų sprendimo taryboje. Tokiu būdu pirmą kartą atsirado daugiašalė teisės gynimo priemonė, leidžianti valstybei gintis nuo neigiamo subsidijavimo poveikio. Tam, kad būtų galima subsidiją ginčyti PPO GST kaip kompensuotiną, ji turi patekti į subsidijos apibrėžimo, pateikto SSKP 1 straipsnyje, rėmus, t.y. ji turi būti valstybės finansinė parama įmonėms (nuo grynujų pinigų išmokėjimo ar turto įliejimo iki aprūpinimo paslaugomis ar prekėmis žemesnėmis nei rinkos kainomis), ir taip pat suteikti finansinę naudą įmonei. Subsidija taip pat turi būti „specifinė“ arba *de jure* (juridiškai skirta tam tikrai pramonės šakai arba įmonei ar pramonės šakų įmonių grupei) arba *de facto* (faktiškai naudota tik arba beveik tik pramonės šakai arba įmonei ar pramonės šakų įmonių grupei). Subsidija, atitinkanti šiuos kriterijus, bus kompensuotina, o tai reiškia, kad jeigu importuojanti šalis gali toliau įrodyti tam tikro neigiamo poveikio egzistavimą kitoms PPO narėms, tada ji gali arba kreiptis į PPO ginčų sprendimo instituciją dėl teisinės priemonės šios subsidijos panaikinimui, arba kompensuoti subsidiją (su sąlyga, kad kompensacinės priemonės atitinka tam tikrus reikalavimus, nustatytus SSKP).

Taigi, po Urugvajaus raundo pagrindinės GATT nuostatos, susijusios su subsidijomis – VI ir XVI straipsniai – išliko nepakitusios, bet faktiškai tarptautinė teisė, susijusi su subsidijomis amžių sandūroje tapo visiškai kitokia – griežtesnė, mažiau prieštaringa, ir labiau legalistinė, negu ji buvo 1940-ųjų pabaigoje atsiradus GATT⁹⁸.

Apibendrinant GATT ir PPO subsidijas ir kompensacines priemones reglamentuojančių taisyklių evoliuciją galima išskirti svarbiausius etapus, pavaizduotus 3 lentelėje.

⁹⁸ Lowenfeld A. F. *International Economic Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 201.

3 lentelė. GATT/PPO subsidijų taisyklių evoliucija

Metai	Etapas	Pagrindinis teisės aktas ar atskiras straipsnis, susijęs su subsidijų reglamentavimu	Pagrindiniai bruožai
1947 m.	GATT sukūrimas	GATT XVI straipsnis	Silpnas reguliavimas, reikalaujama tik notifikuoti ir aptarti galimybę apriboti subsidiją
1955 m.	Peržiūros sesija	Papildytas XVI straipsnis	Griežtesnis subsidijų ne pirminiams produktams reguliavimas
1979 m.	Tokijo raundas	Subsidijų kodeksas	Išplėstas reguliavimas, padėti pradmenys vietinių subsidijų disciplinavimui, tačiau praktiškai neribojamos subsidijos pirminiams produktams
1994 m.	Urugvajaus raundas, PPO sukūrimas	Sutartis dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių	Pateiktas subsidijos apibrėžimas, dviejų krypčių požiūris: pramoninės ir žemės ūkio subsidijos, „šviesoforo“ sistema, privalomumas PPO narėms

2.1.3. Esamo reguliavimo trūkumai ir perspektyvos

Kaip matyti iš 2.1 dalyje pateiktos 1 lentelės, šiuo metu vyksta Dohos derybų raundas, kuriame taip pat sprendžiami klausimai, susiję su prekybą iškraipiančiu subsidijų poveikiu. Dohos ministrų deklaracija, priimta 2001 m. lapkričio 14 d.⁹⁹ suteikė mandatą deryboms dėl *inter alia* subsidijų klausimų. Dabartiniame derybų raunde ypatingai išskiriamos žuvininkystės subsidijos, siekiant patikslinti ir pagerinti šias subsidijas reglamentuojančias PPO taisykles. Įdomu pastebėti, kad beveik visą GATT ir PPO istorijos laikotarpį subsidijos žemės ūkiui buvo kur kas mažiau

⁹⁹ WT/MIN(01)/DEC/1

drausminamos negu subsidijos pramonei, tačiau šiandien žemės ūkio subsidijas siekiama reguliuoti griežčiausiai.

Tikėtina, kad po Dohos derybų raundo subsidijų naudojimas žemės ūkio srityje bus dar labiau apribotas, kur kas sudėtingiau prognozuoti kitų subsidijų ateitį. Kaip teigia B. Hoekman¹⁰⁰, subsidijų atsiejimas nuo gamybos iš principo yra prasmingas, bet sunkiai pasiekiamas praktikoje, turint omenyje gausybę potencialiai vyriausybių naudojamų instrumentų. R. H. Snape pasiūlė praktišką požiūrį, kuris palaiko vietinių subsidijų naudojimo laisvės principą. Turint omenyje, kad daugeliu atžvilgiu racionalu, jog atskleista daugelio šalių vyriausybių preferencija naudoti subsidijas, būtų efektyviau sutelkti pastangas pasienio kliūčių mažinimui ir akivaizdžių eksporto subsidijų panaikinimui. Tai automatiškai rimtai apribotų subsidijų naudojimo gamybos procese galimybes dėl didėjančių kaštų¹⁰¹.

A.O. Sykes¹⁰² pritaria vietinių subsidijų naudojimo disciplinavimo panaikinimui tarptautiniu mastu, teigdamas, kad, žiūrint iš ekonominės gerovės taško, galima tvirtai teigti, jog PPO turėtų nustoti stengtis reguliuoti vietines subsidijas bendromis taisyklėmis, ir vietoj to koncentruotis ties keletu sektorių (tokių kaip žemės ūkis), kur atsiranda konsensusas, kad spaudimas subsidijuoti konkurencingumo didinimą sukelia ekonominę eikvojimą. Tikėtina, kad pasaulinė gerovė padidėtų, jeigu būtų panaikintas bendrasis kompensacinių muitų naudojimo institutas.

Esminės SSKP taisyklių problemos, susijusios su vietinių subsidijų naudojimo ekonominiu racionalumu, buvo iškeltos ir 2005 m. pasirodžiusiame K. Bagwell ir R. W. Staiger straipsnyje¹⁰³. Autoriai padarė išvadą, kad PPO taisyklės, susijusios su vietinėmis subsidijomis, kurios buvo sugriežtintos po Urugvajaus raundo, pasaulio prekybos sistemai gali padaryti daugiau žalos negu naudos, nes sugriežtintos taisyklės turi „šaldantį“ poveikį vyriausybių norui stiprinti rinkų atvėrimo įsipareigojimus.

Panašiu metu kaip ir provokuojantis K. Bagwell ir R. W. Staiger straipsnis, pasirodė PPO sekretoriato parengta 2006 m. Pasaulio prekybos ataskaita¹⁰⁴, skirta subsidijų klausimams. Ataskaitoje neatmetama galimybė, kad subsidijų taisyklių vaidmuo tam tikru atžvilgiu gali baigtis efektyvių vietinių politinių priemonių intervencijos disciplinavimu¹⁰⁵.

¹⁰⁰ Hoekman B. *Economic Development and the WTO after Doha*. Washington: The World Bank, 2002. P. 4.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Sykes A. O. *The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures*. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 1.

¹⁰³ Bagwell K., Stainger R. W. *Will International Rules on Subsidies Disrupt the World Trading System?* New York: Columbia University, 2005.

¹⁰⁴ Pasaulio prekybos ataskaita yra kasmetinis leidinys, kuriuo siekiama pagilinti supratimą apie prekybos tendencijas, prekybos politikos klausimus ir daugiašalės prekybos sistemas. Ataskaita kasmet skiriama vis kitai prekybos temai.

¹⁰⁵ World trade report 2006 – exploring the links between subsidies, trade and the WTO. P. 196.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad linkstama griežtinti tarptautines taisykles, susijusias su akivaizdžių eksporto subsidijų naudojimu, ir galbūt švelninti taisykles, susijusias su vietinių subsidijų naudojimu, kur subsidijos ir jos daromos žalos egzistavimą pagrįsti sudėtinga.

2.2. Apsaugos nuo neigiamo subsidijų poveikio formos

Dabartinė PPO teisė veikia dviem kryptimis: disciplinuoja subsidijų naudojimą, uždraudamas tam tikras subsidijas, ir reguliuoja veiksmus, kurių valstybės gali imtis, norėdamos atsverti neigiamą subsidijų poveikį. Vadovaudamasi SSKP valstybė, siekdama subsidijos atšaukimo arba jos neigiamo poveikio panaikinimo, gali inicijuoti PPO ginčų sprendimo procedūrą, atliekamą pagal nustatytą tvarkaraštį. Valstybė taip pat gali inicijuoti savo tyrimą dėl subsidijuoto importo, kuris daro žalą vietiniams gamintojams, ir jo pasekoje nustatyti papildomą (kompensacinį) muitą.

Abiejų šių teisės gynimo būdų (PPO ginčų sprendimo procedūros ir nacionalinių institucijų atliekamo tyrimo) tikslas yra vienodas – ištaisyti subsidijos sukeltus rinkos iškreipimus, tačiau rezultatas yra kiek skirtingas: kompensacinės priemonės sumažina subsidijos poveikį tik vietinėje rinkoje, o PPO ginčų sprendimo procedūros pagalba pasiektas subsidijos atšaukimas panaikina subsidijos poveikį taip pat ir trečiosiose rinkose¹⁰⁶.

2.2.1. Apsauga nuo draudžiamų subsidijų

Jeigu subsidijų suteikimo sąlyga yra eksportas arba vietinių prekių vartojimo pirmenybė prieš importuojamas prekes, kaip nustatyta SSKP 3 straipsnyje, jos yra nelegalios *per se*. Tokios subsidijos yra draudžiamos nepriklausomai nuo jų sukeliama poveikio. Kitais žodžiais tariant, nėra jokio poreikio įrodinėti žalą ar kitą neigiamą poveikį vietiniams gamintojams arba rinkai apskritai norint imtis veiksmų prieš draudžiamas subsidijas, kurių neigiamas poveikis yra preziumuojamas¹⁰⁷.

Vadovaudamasi SSKP 4 straipsniu, valstybė narė, turinti pagrindo manyti, kad kita valstybė narė teikia arba naudoja draudžiamą subsidiją, gali prašyti konsultacijų su tokias subsidijas teikiančia valstybe nare. Jeigu per 30 dienų nuo prašymo dėl konsultacijų pateikimo nepavyksta rasti abi puses tenkinančio sprendimo, ginčas gali būti perduodamas GST, kuri gali sudaryti kolegiją. Jeigu kolegija nustato, kad subsidija yra draudžiama, ji rekomenduoja valstybei narei

¹⁰⁶ Krämer R., Krajewski M. State aid (Subsidies) in international trade law // E. Szyszczak (Ed.) Research Handbook on European State Aid Law. Cheltenham and Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2011. P. 417.

¹⁰⁷ Mavroidis P.C. ir kt. The Law and Economics of Contingent Protection in the WTO. Cheltenham and Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2008. P. 401-402.

nedelsiant atšaukti tokią subsidiją, rekomendacijoje nurodydama atšaukimo terminą. Kolegijos ataskaita gali būti apskundžiama Apeliaciniam komitetui.

Kolegija, nagrinėdama ginčus dėl draudžiamų subsidijų, keletą kartų nurodė laikotarpį, per kurį draudžiama subsidija turėjo būti atšaukta, t.y. apibrėžė, ką reiškia „nedelsiant atšaukti“, kaip reikalaujama SSKP 4.7 straipsnyje. Keletą kartų buvo nurodytas 3 mėnesių laikotarpis, tačiau pvz. ginče *JAV – Užsienio prekybos korporacijos*¹⁰⁸ buvo nurodytas daugiau nei metų trukmės laikotarpis, per kurį JAV turėjo priimti reikalingus fiskalinius teisės aktus¹⁰⁹. Sąvoka „atšaukimas“ turi būti aiškinama, kaip reiškianti valstybės narės prievolę subsidijos atžvilgiu nutraukti su PPO nesuderinamus veiksmus¹¹⁰.

Vadovaujantis SSKP susitarimo 4.7 straipsniu, jei GST rekomendacijos nevykdomos per kolegijos nustatytą terminą, GST, esant besiskundžiančiosios valstybės prašymui, gali suteikti pastarajai įgaliojimus imtis atitinkamų atsakomųjų priemonių (kontrpriemonių). Ginčiuose dėl draudžiamų subsidijų tokios kontrpriemonės yra tarifinių nuolaidų arba kitų įsipareigojimų sustabdymas¹¹¹.

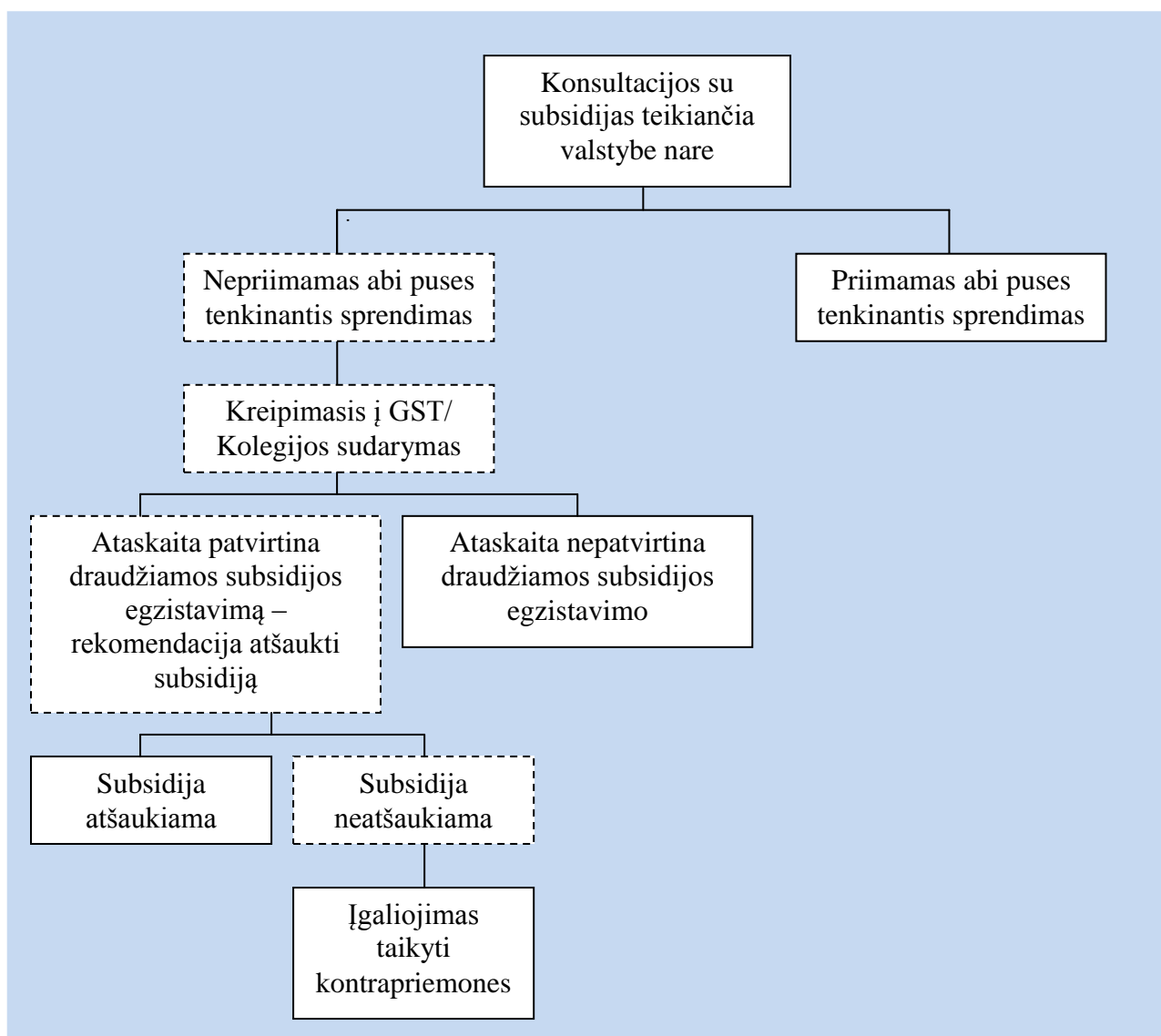
I paveiksle supaprastintai (nerodant apskundimo galimybių) vaizduojamas aukščiau aprašytas procesas, kurį valstybė gali inicijuoti, turėdama pagrindo manyti, kad kita valstybė narė teikia draudžiamas subsidijas.

¹⁰⁸ United States – Tax Treatment for "Foreign Sales Corporations" (WT/DS108/R).

¹⁰⁹ Van den Bossche P. *The Law and Policy of the World Trade Organization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 565.

¹¹⁰ WTO Dispute Settlement Reports 2008: Volume 3. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. P. 1084.

¹¹¹ Van den Bossche P. *The Law and Policy of the World Trade Organization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 565.

1 pav. Teisinė gynyba nuo importo, kai teikiama draudžiama subsidija

2.2.2. Apsauga nuo kompensuotųjų subsidijų

Procedūra, susijusi su kompensuotomis subsidijomis, yra kiek ilgesnė.

Kompensuotųjų subsidijų atveju besiskundžiančioji valstybė narė turi įrodyti, kad subsidija daro neigiamą poveikį jos interesams. Kitu atveju tokios subsidijos leidžiamos.

SSKP 5 straipsnyje apibrėžiami trys kompensuotųjų subsidijų galimai sukeliama neigiamo poveikio rūšys: žala vietinei kitos valstybės narės pramonei; naudos, kurią tiesiogiai ar netiesiogiai gautų kita valstybė narė pagal GATT 1994, panaikinimas arba sumažinimas; didelė žala kitos valstybės interesams.

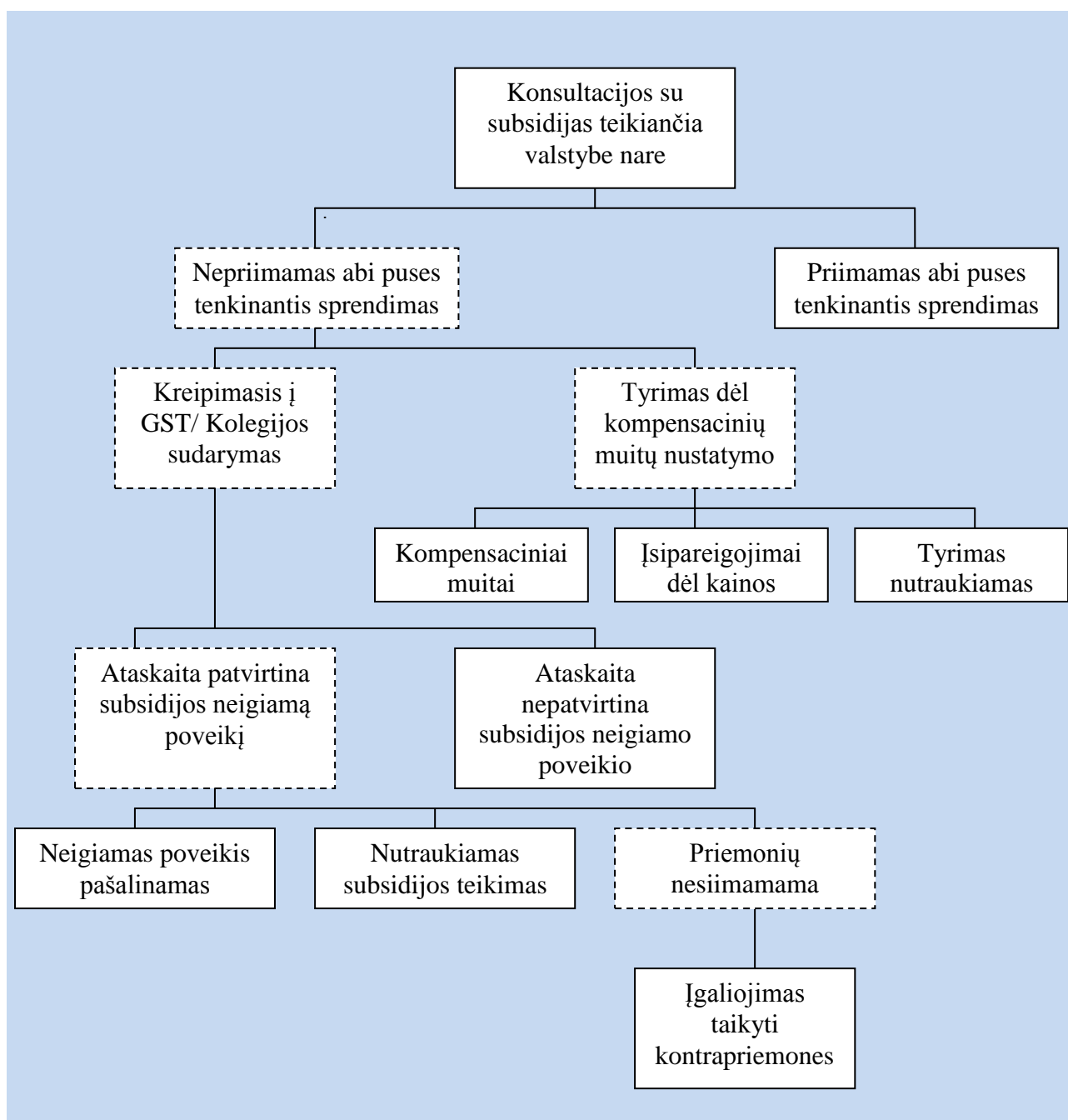
Valstybė narė, turinti pagrindo manyti, kad kita valstybė narė teikia ar naudoja bet kokias subsidijas, kurios daro žalą jos vietinei pramonei, lemia nuolaidų ar įsipareigojimų panaikinimą ar sumažinimą, ar daro didelę žalą, analogiškai, kaip ir turėdama pagrindo įtarti draudžiamos subsidijos egzistavimą, gali prašyti konsultacijų. Šiuo atveju jeigu per 60 dienų nepriimamas abi šalis tenkinantis sprendimas ginčas gali būti perduotas GST. Jeigu kolegija arba Apeliacinis komitetas nusprendžia, kad subsidija sukėlė neigiamą poveikį kitos valstybės narės interesams, subsidiją teikianti ar naudojanti valstybė narė turi imtis atitinkamų priemonių tam neigiamam poveikiui pašalinti arba nutraukti subsidijos teikimą. Jeigu valstybė narė per šešis mėnesius nuo kolegijos ar Apeliacinio komiteto ataskaitos patvirtinimo to nepadaro, GST suteikia teisę besiskundžiančiai valstybei narei imtis kontrapriemonių.

Kita, ir praktikoje dažniau naudojama alternatyva, kai eksportuojančioji valstybė teikia kompensuotinas subsidijas – importuojančiajai valstybei SSKP suteikiama teisė taikyti kompensacines priemones, įskaitant kompensacinius muitus (logiška, kad tokios priemonės gali būti taikomos tik importui). Prieš nustatydamas kompensacines priemones importuojančios šalies įgaliota institucija turi atlikti išsamų tyrimą. Atsižvelgiant į kompensacinių priemonių kaip apsaugos nuo subsidijuoto importo paplitimą, ši teisinė gynybos priemonė nagrinėjama atskirame poskyryje (2.2.2.1).

Atkreiptinas dėmesys, kad valstybė gali tuo pat metu kreiptis į GST ir pradėti tyrimą dėl kompensacinių priemonių nustatymo, tačiau gali taikyti tik vieną priemonę – arba kompensacinį muitą, arba kontrapriemonę, patvirtintą PPO¹¹².

Analogiškai, kaip 1 paveiksle, 2 paveiksle vaizduojamos procedūros, kurias valstybė gali inicijuoti, turėdama pagrindo manyti, kad kita valstybė narė teikia draudžiamas subsidijas.

¹¹² Schaffer R., et. al. International Business Law and its Environment. 7th ed. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009. P. 374.

2 pav. Teisinė gynyba nuo importo, kai teikiama kompensuotina subsidija

2.2.2.1. Kompensacinių priemonių samprata

Kompensacinės priemonės yra senas Amerikos „išradimas“, nesulaukęs didelio dėmesio tarptautiniuose prekybos susitarimuose iki GATT Tokijo raundo susitarimų 1979 m. Idėja nustatyti papildomą muitą, kuris kompensuotų neigiamą vietinių produktų subsidijavimo poveikį, pirmą kartą buvo įgyvendinta 1890 m. JAV Muitų tarifų akte (vad. Makinlio tarifas (angl. „*McKinley tariff*“) rafinuotam cukrui, įvežamam iš valstybių, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai subsidijavo cukraus eksportuotojus. Šis kompensacinis muitas buvo taikomas kaip papildomas prie bendrojo

muito cukrui ir buvo vienodo dydžio visiems rafinuoto cukraus eksportuotojams, nepriklausomai nuo jų gautos subsidijos¹¹³.

Vėliau panašias nuostatas dėl kompensacinių priemonių savo teisės aktuose įtvirtino daugelis valstybių, įskaitant Indiją (1899 m.), Šveicariją (1902 m.), Pietų Afriką (1903 m.), Serbiją (1904 m.), Ispaniją (1906 m.), Prancūziją (1910 m.), Japoniją (1910 m.) ir Portugaliją (1921 m.), tačiau iki 1922 m. šios nuostatos nebuvo pritaikytos jokiam kitam produktui, išskyrus cukrų¹¹⁴.

GATT leidimas taikyti kompensacines priemones įtvirtintas nuo pat 1947 m. Reikia turėti omenyje, kad šis leidimas PPO teisėje laikomas išimtimi, nes pažeidžia esminius PPO valstybių narių įsipareigojimus, ypač dėl didžiausio palankumo statuso, nacionalinio režimo ir viršutinių muitų tarifų ribų¹¹⁵.

Apskritai kompensacinių priemonių taikymas nėra itin dažnas reiškinys. PPO duomenimis, nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 2012 m. birželio 30 d. valstybės narės pranešė apie 291 inicijuotą tyrimą dėl kompensacinių muitų nustatymo. Iš viso per šį laikotarpį buvo nustatyta 170 kompensacinių priemonių (1 priede pateikiama statistika pagal notifikuojančią šalį ir šalį, kurios importo atžvilgiu buvo pradėtas tyrimas, 2 priede pateikiama lentelė, rodanti kompensacinių muitų taikymo atvejus).

Kompensacinės priemonės yra neatsiejamos nuo subsidijų. Jos taikomos, kai į muitų teritoriją importuojamos prekės, kurioms gaminti arba eksportuoti buvo naudojama užsienio valstybės subsidija, jeigu jas importuojant gali būti padaryta žalos vietinių gamintojų interesams.

Kompensacinių priemonių nustatymo procedūros išdėstytos SSKP 10 straipsnyje *et seq.* Prieš nustatydamos kompensacines priemones valstybės narės turi įrodyti, kad egzistuoja:

- 1) specifinė subsidija;
- 2) rimta žala valstybės narės pramonei;
- 3) priežastinis ryšys tarp subsidijos ir žalos.

Paprastai kompensacinių priemonių forma yra kompensacinis muitas. Kompensaciniai muitai yra selektyvūs muito tarifai importui, kurį tariamai skatino eksportuojančios valstybės vyriausybės subsidijos¹¹⁶. Kompensacinis muitas gali būti įvestas tik atlikus tyrimą, kuris atitinka GATT 1994 VI straipsnio nuostatas ir SSKP sąlygas.

GATT VI straipsnyje sakoma: „Kompensacinis muitas, taikomas susitariančios šalies prekei, importuojamai į kitą susitariančiosios šalies teritoriją, *neviršija dotacijos ar subsidijos*, kuri buvo tiesiogiai arba netiesiogiai suteikta tokios prekės gamybai, perdirbimui ir eksportui, įskaitant ir

¹¹³ Marvel H. P., Ray E. J. Countervailing Duties // The Economic Journal, Nr. 105-433. P. 1579.

¹¹⁴ Nakagawa J. International Harmonization of Economic Regulation. Oxford: Oxford University Press, 2011. P. 77.

¹¹⁵ WTO – trade in goods / edited by Rüdiger Wolfrum et. al. Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011. P. 198.

¹¹⁶ Marvel H. P., Ray E. J. Countervailing Duties // The Economic Journal, Nr. 105-433. P. 1576.

specialiąją subsidiją konkrečios prekės pervežimui. Sąvoka „kompensacinis muitas“ suprantama kaip specialus muto mokestis, mokamas tam, kad būtų kompensuojama už tiesiogiai ar netiesiogiai suteiktą dotaciją ar subsidiją prekės gamybai, perdirbimui ar eksportui“.

Reikalavimu, kad kompensacinis muitas būtų ne didesnis negu subsidijos vertė, siekiama, kad importo kaina būtų pakelta iki to lygio, kuris būtų buvęs nesant subsidijos. Nereikalaujama, kad kaina būtų lygi vietinių produktų kainai.

Kompensacinis muitas yra laikina priemonė ir galioja tik tiek, kiek būtina atsverti žalą sukeltą subsidijavimą (paprastai galioja penkerius metus, tačiau gali būti atliekamos peržiūros, kurių metu įrodoma būtinybė muitą pratęsti arba atvirkščiai – nutraukti). Logiška, kad kompensacinės priemonės negali būti naudojamos siekiant panaikinti problemas, sukurtas subsidijuojant produktus vietinėje rinkoje, dėl žalos, kurią patiria valstybė, eksportuojanti panašius produktus kaip subsidijuojami vidaus rinkoje¹¹⁷.

Kadangi kompensaciniai muitai turėtų suvienodinti tarptautinę konkurenciją ir gali sušvelninti iškraipymus, jie nėra taip stipriai kritikuojami kaip kitos tarptautinės prekybos apsaugos priemonės, pvz. protekciniai muitai. Tačiau kai kurie autoriai reiškia susirūpinimą, kad tokie apsauginiai „vaistai“ nuo subsidijų yra kur kas labiau žalingi nei pačios subsidijos¹¹⁸. Tam pritaria ir A. O. Sykes¹¹⁹, sakydamas, kad „tikėtina, jog importuojančioms valstybėms PPO sistemoje suteikiama galimybė taikyti kompensacinius muitus labiau kenkia nei duoda naudos“. Jo nuomone, visuotinė gerovė galbūt padidėtų, jeigu bendras kompensacinių muitų naudojimo institutas būtų panaikintas. Kitas kompensacinių priemonių „oponentas“ H. P. Marvel¹²⁰ tvirtina, kad jo analizė pagrindė, jog kompensaciniai muitai ne tik beveik atsveriant subsidijų poveikį ar atgrasant nuo prekybą iškraipančių subsidijų, bet netgi yra vietinę pramonę proteguojančios priemonės. Turint omenyje, kad tarptautinėje arenoje pasigirsta nuomonių, kad šios priemonės daro daugiau žalos, negu naudos, šio teisinės gynybos instrumento ateitis nėra aiški.

2.2.2.2. Kompensacinių priemonių santykis su kitomis prekybos apsaugos priemonėmis

Kompensacinės priemonės kartu su antidempingo bei protekcinėmis priemonėmis priklauso prekybos apsaugos priemonių grupei.

Protekcinės priemonės taikomos, kai į muitų teritoriją importuojamų prekių kiekiai smarkiai padidėja, ir dėl to vietiniai gamintojai patiria juos žlugdančių užsienio įmonių konkurenciją.

¹¹⁷ Moens G., Gillies P. *International Trade and Business: Law, Policy and Ethics*. 2nd ed. 2006. P. 476.

¹¹⁸ Marvel H. P., Ray E. J. *Countervailing Duties* // *The Economic Journal*, Nr. 105-433, P. 1576.

¹¹⁹ Sykes A. O. *The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures*. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003. P. 1.

¹²⁰ Marvel H. P., Ray E. J. *Countervailing Duties* // *The Economic Journal*, Nr. 105-433, P. 1577.

Antidempingo priemonės taikytinos, kai į muitų teritoriją importuojamos prekės, kurių eksporto kainos mažesnės už panašių prekių kainas, mokamas įprastomis verslo sąlygomis eksportuojančios valstybės rinkoje, ir dėl to padaroma materialinė žala importuojančios šalies vietinei pramonei.

Siekiant atsverti dempingo ar subsidijų poveikį dažniausiai taikomas specialus importo muitas. Atskiriems eksportuojančios šalies gamintojams nustatomi skirtingi maito tarifai (išskyrus ne rinkos ekonomikos šalių gamintojus). Protekciniai muitai nustatomi visam tam tikros šalies importui.

Kadangi protekcinų priemonių pobūdis yra kiek kitoks, t.y. jos skirtos apsaugoti nuo žlugdančių importo kiekių, bet nėra nukreiptos prieš nesąžiningą konkurenciją, dažnai kartu minimos antidempingo ir kompensacinės priemonės. Tačiau tarp jų yra tam tikrų esminių skirtumų.

Dempingas ir subsidijos, kaip ir antidempingo priemonės ir kompensacinės priemonės, turi daug panašumų. Kompensacinis muitas, kaip ir antidempingo muitas, gali būti nustatytas tik importuojančiajai šaliai atlikus detalų tyrimą. Daugelyje šalių abi šios priemonės reglamentuojamos vienu teisės aktu (pvz. Kanados Specialių importo priemonių aktas¹²¹), tyrimus dėl jų nustatymo atlieka ta pati institucija. Kai kurios SSKP nuostatos sutampa su PPO Sutarties dėl Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos 1994 VI straipsnio įgyvendinimo, reglamentuojančio antidempingo priemonės, nuostatomis. Kartais du PPO komitetai, atsakingi už šiuos klausimus, susitinka drauge.

Tačiau nors antidempingo ir kompensaciniai muitai turi daug panašumų, jie nukreipti prieš visiškai skirtingus reiškinius. Esminiai skirtumai, atspindėti PPO sutartyse, yra tai, kad dempingą sukelia *privati iniciatyva* (t.y. pardavimas žemesne kaina importuojančios šalies rinkoje galimas paties gamintojo dėka) – kitaip tariant, dempingą sukelia pati įmonė, todėl antidempingo priemonės yra nukreiptos prieš privačių subjektų elgesį kainų atžvilgiu. Subsidijavimą sukelia *valstybinė iniciatyva* (pardavimas žemesne kaina tampa įmanomas dėl vyriausybės subsidijų gamybos šalyje), t.y. veikia vyriausybė arba tiesiogiai mokėdama subsidijas, arba reikalaujama iš įmonių subsidijuoti tam tikrus klientus.

Kadangi PPO yra valstybių ir jų vyriausybių organizacija, negalinti reguliuoti įmonių veiksmų, tokių kaip dempingas, todėl Sutartis dėl Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos 1994 VI straipsnio įgyvendinimo reglamentuoja tik vyriausybių veiksmus, kurių jos gali imtis, siekdamas atsverti dempingą. Subsidijų atveju vyriausybės veikia iš dviejų pusių: jos subsidijuoja ir

¹²¹ Special Import Measures Act: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/S-15.pdf>.

imasi veiksmų prieš viena kitos subsidijas. Todėl SSKP reguliuoja tiek subsidijas, tiek atsakomąsias reakcijas į subsidijas.

Apibendrinant PPO priemones, kuriomis siekiama užtikrinti apsaugą nuo neigiamo subsidijų poveikio, galima teigti, kad PPO subsidijų teisė nuo jos gyvavimo pradžios smarkiai pasikeitė nuo padrikų teisės normų 1947 m. išsivystydama į išsamią teisės sistemą. Vis dėlto, tarptautinės subsidijų teisės normos (ypač susijusios su kompensacinėmis priemonėmis) vis dar yra įvairių diskusijų objektas.

III. APSAUGA NUO NEIGIAMO SUBSIDIJŲ POVEIKIO ES TEISĖJE

3.1. ES valstybės pagalbos reguliavimas

Europos Sąjunga iš kitų PPO narių išsiskiria unikalia valstybės pagalbos kontrolės sistema.

Siekiant apsaugoti valstybių narių įmones nuo žalos konkuruojant ES viduje, ES teisėje sukurta sudėtinga ir diferencijuota teisinio valstybės pagalbos režimo sistema. Palyginti su tarptautiniu mastu galiojančiomis PPO taisyklėmis, ES taisyklės yra kur kas detalesnės. ES valstybės pagalbos kontrolė dažnai laikoma „originaliausia ES konkurencijos politikos sritimi“¹²².

ES teisėje subsidijos apibūdinamos vartojant sąvoką „valstybės pagalba“, kurios apibrėžimas nėra pateikiamas ES sutartyse, tačiau ją yra aiškinęs Europos Sąjungos Teisingumo teismas (ESTT). Jau pačiuose pirmuosiuose sprendimuose dėl valstybės pagalbos ESTT nustatė, kad atitinkamos ES teisės normos nukreiptos ne tik į subsidijas, bet ir į platesnę valstybės subvenciją¹²³. Nėra būtina, kad konkreti pagalba būtų suteikta tiesioginių mokėjimų forma. 1961 m. ESTT pažymėjo, kad „subsidija paprastai apibrėžiama kaip pinigine išmoka ar parama įmonei, kuri nėra pirkėjo ar vartotojo mokama kaina už jos gaminamas prekes ar paslaugas. Įprastas pagalbos apibrėžimas, nors ir yra labai panašus, bet akcentuoja jos paskirtį, ir pagalba atrodo specialiai skirta konkrečiam tikslui, kurio būtų neįmanoma pasiekti nepadedant iš išorės. Nepaisant to, valstybės pagalbos sąvoka yra platesnė nei subsidijos, nes ji apima ne tik pozityvią išmoką, tokias kaip pačios subsidijos, bet ir valstybės institucijų intervenciją, kuri įvairiais būdais sumažina įmonei paprastai tenkančias mokesťines prievoles, kurios, nebūdamos subsidijomis siaurąja šio žodžio prasme, yra panašaus pobūdžio ir poveikio“¹²⁴.

Nors ESTT išaiškino, kad valstybės pagalbos sąvoka platesnė nei subsidijos, daugelis autorių (L. Hancher ir kt.¹²⁵, M. Slobtoom¹²⁶, S. Stingham¹²⁷) teigia, kad PPO subsidijos apibrėžimas galimai platesnis nei ES valstybės pagalbos apibrėžimas, nes pirmasis taip pat apima ir privačių

¹²² Blauberger M. From Negative to Positive Integration? European State Aid Control Through Soft and Hard Law //MPIfG Discussion Paper 2008/4. P. 7.

¹²³ Lane R. EC competition law. Harlow: Longman, 2001. P. 334.

¹²⁴ Case 30/59, De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg v High Authority [1961] ECR 1.

¹²⁵ Hancher L., et. al. EU State Aids. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2012. P. 230-231.

¹²⁶ Slotboom M. M. A Comparison of WTO and EC Law– Do Different Objects and Purposes Matter for Treaty Interpretation? London : Cameron May, 2006.

¹²⁷ Stingham S. A General Theory of Trade and Competition– Trade Liberalisation and Competitive Markets. London: Cameron May, 2007. P. 97.

subjektų atliekamus mokėjimus, jeigu tai atlikti jiems paveda arba nurodo vyriausybė. Vis dėlto didelė apimtimi apibrėžimai sutampa¹²⁸.

Valstybės pagalbos kontrolė buvo įtraukta į Romos sutartį, kur tapo kertine integruotos vidaus rinkos ašimi¹²⁹. Pagrindinės Europos Sąjungos teisės nuostatos dėl valstybės pagalbos yra išdėstytos Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107, 108 ir 109 straipsniuose (buvę Romos sutarties 92-94 straipsniai ir Maastrichto sutarties 87-89). Minėti straipsniai išliko praktiškai nepakitę nuo Europos Bendrijų įkūrimo.

Bendras ES sutarties požiūris yra toks, kad valstybės pagalba *prima facie* nesuderinama su bendrąja rinka¹³⁰. SESV 107 straipsnio 1 dalyje išdėstytas pagrindinis principas, taikomas valstybės pagalbai, kuris nurodo, kad jei ES sutartyse nenustatyta kitaip, tai valstybės narės ar iš jos valstybinių išteklių teikiama pagalba, kuri iškraipo arba kuri gali iškraipyti konkurenciją, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, yra nesuderinama su vidaus rinka tuomet, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai.

Taigi, SESV 107 straipsnio 1 dalis taikoma pagalbai, kuri apima 4 elementus:

- yra teikiama valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių,
- iškraipo arba gali iškraipyti konkurenciją,
- palaiko tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą,
- daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai.

SESV 107 straipsnio 2 dalis numato privalomas išimtis bendram 107 straipsnio 1 dalyje išdėstytam draudimui teikti valstybės pagalbą, 3 dalis numato galimas (diskrecines) išimtis bendram draudimui teikti valstybės pagalbą, apie kurių taikymą sprendžia Europos Komisija.

Anot A. O. Sykes¹³¹ SESV 107 straipsnis iškelia keletą klausimų dėl teisės normų aiškinimo: *Kas yra valstybės pagalba? Kaip nustatyti, ar valstybės pagalba „iškraipo arba gali iškraipyti konkurenciją“? Kaip nustatyti, ar valstybės pagalba patenka į 107 straipsnio 3 dalį?* Atsakymus į šiuos klausimus pateikia Europos Komisijos ir ESTT jurisprudencija.

ESTT nuosekliai laikėsi nuomonės, kad valstybių narių intervencija neskiriama pagal priešastis ar tikslus, o apibrėžiama pagal savo poveikį¹³². Pvz. bylos *Deufil prieš Komisiją*¹³³

¹²⁸ Ehlermann C. D., Goyette M. The interface between EU State Aid Control and the WTO Disciplines on Subsidies // European state aid law quarterly, Vol. 2006 (4). P.714.

¹²⁹ Jarosz-Friis A., et. al. EU-Korea FTA: a stepping stone towards better subsidies' control at the international level. http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2010_1_19.pdf. P. 78.

¹³⁰ Lane R. EC competition law. Harlow: Longman, 2001. P. 334.

¹³¹ Sykes A. O. The Questionable Case for Subsidies Regulation: A Comparative Perspective. Stanford: Stanford University School of Law, 2009. P. 12-13.

¹³² Barents R. Directory of EC Case Law on State Aids. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2008. P.38.

sprendime ESTT pažymėjo, kad bendrieji nacionalinių taisyklių, formuojančių teisinį pagrindą valstybės pagalbos suteikimui, tikslai patys savaime nėra pagrindas laikyti valstybės pagalbą nepatenkančia į SESV 107 straipsnio 1 dalies ribas. Tiksliau būtų pasakyti, kad priemonės, kurios atitinka valstybės pagalbos kriterijus, nepateks už 107 straipsnio ribų vien dėl to, kad jomis siekiama kitų socialinių ar ekonominių tikslų. Anot C. Quigley, netgi galima teigti, jog jeigu priemonės tikslas yra susijęs su ekonomine, socialine ar struktūrine politika, ji greičiausiai bus laikoma valstybės pagalba pagal 107 straipsnio 1 dalį¹³⁴. Sprendime *Italija prieš Komisiją*¹³⁵ socialinės apsaugos mokesčio lengvata tekstilės pramonėje buvo laikoma valstybės pagalba, nepaisant Italijos Vyriausybės motyvų išlaikyti užimtumą šioje pramonės šakoje. Tiesioginiai mokėjimai iš viešųjų fondų Belgijos plieno gamintojų grupei *Cockerill Sambre*, kurie buvo skirti kompensuoti darbuotojų atlyginimų padidinimą, buvo prilyginti valstybės pagalbai, nepaisant to, kad tokiomis priemonėmis buvo siekiama kurti darbo vietas¹³⁶.

Sujungtose bylose *Kwekerij Gebroeders van der Kooy BV ir kt. prieš Komisiją*¹³⁷ ESTT palaikė Komisijos nuomonę, kad pagalba buvo suteikta „valstybės narės ar iš jos valstybinių išteklių“, kai bendrovė *Gasunie*, kurioje Nyderlandų Vyriausybė valdė 50 proc. kapitalo, nustatė žemesnį fiksuotą energijos šaltinio tarifą, nei būtų taikomas kitu atveju. Teismas kliošėsi faktu, kad valstybė arba įmonė, kuriai ji darė įtaką, atsisakė pelno, kurį normaliomis sąlygomis būtų realizavusi¹³⁸.

Turint omenyje gana griežtą ES valstybės pagalbos režimą, galima pamanyti, kad ES praktiškai nereikia baimintis tarptautinių taisyklių¹³⁹. Tačiau ES yra viena iš tų PPO narių, prieš kurias pradama daugiausiai PPO ginčų procedūrų bei procedūrų dėl kompensacinių muitų nustatymo. Tas faktas, kad, vadovaujantis SESV nuostatomis, Komisija turi diskreciją leisti tam tikrą valstybės pagalbą, sukelia realią konflikto su PPO teise riziką. Prieš suteikdama leidimą

¹³³ Case 310/85, *Deufil v Commission* [1987] ECR 90.1.

¹³⁴ Quigley C. *European state aid law and policy*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2009. P. 11.

¹³⁵ Case 173/73, *Italy v Commission* [1974] ECR 709.

¹³⁶ Case C-5/01, *Belgium v Commission* [2002] ECR I-11991.

¹³⁷ *Joined cases C-67/85, C-68/85 and C-70/85, Kwekerij Gebroeders van der Kooy BV and other v Commission* [1988] ECR 219.

¹³⁸ Plender R. *Definition of aid* // A. Biondi, P. Eeckhout, J. Flynn (Eds.). *The law of state aid in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 17- 18.

¹³⁹ Ehlermann C. D., Goyette M. *The interface between EU State Aid Control and the WTO Disciplines on Subsidies* // *European state aid law quarterly*, Vol. 2006 (4). P. 695.

Komisija nevertina valstybės pagalbos poveikio tarptautinei prekybai. To pasekoje priemonės, kurias Komisija laiko suderinamomis su vidaus rinka, gali prieštarauti SSKP nuostatomis¹⁴⁰.

Atsižvelgiant į konflikto riziką, tikslinga išsamiau panagrinėti ES ir PPO subsidijų teisės panašumus ir skirtumus.

3.2. ES valstybės pagalbos teisės ir PPO subsidijų teisės palyginimas

PPO teisė yra sudėtinė ES teisės dalis ir valstybėms narėms privaloma pagal SESV 216 straipsnio 2 dalį.

Tiek ES valstybės pagalbos, tiek PPO subsidijų režimai siekia sumažinti valstybės pagalbos/subsidijų naudojimą dėl jų prekybą ir konkurenciją iškraipiančio poveikio¹⁴¹. Kai kurie SESV 107 straipsnio 1 dalies reikalavimai, ypač „finansinio įnašo“, „naudos“, ir „specifiškumo“ elementų privalomumas, yra panašūs į SSKP reikalavimus:

Finansinis įnašas. Kaip minėta 1.1 ir 2.1.2 dalyse, SSKP 1 straipsnyje nustatyta, kad subsidija egzistuoja, jeigu yra teikiama vyriausybės finansinė parama. Pagal ESTT jurisprudenciją, valstybės pagalba egzistuoja tik tada, kai subsidija apima tiesioginį ar netiesioginį valstybinių išteklių perkėlimą konkrečioms įmonėms¹⁴².

Nauda. Tiek PPO, tiek ES teisėje egzistuoja panašus reikalavimas: priemonė bus laikoma subsidija ar valstybės pagalba tik tuomet, jeigu ji suteikia pranašumą gavėjui¹⁴³.

Specifiškumas. ESTT praktikoje išplėtotas selektyvumo reikalavimas panašus į SSKP reikalavimą dėl subsidijos specifiškumo. Tačiau skirtingai nuo ES, PPO teisėje buvo nedaug precedentų dėl specifiškumo reikalavimo¹⁴⁴. ES teisėje selektyvumo reikalavimas paprastai aiškinamas gana plačiai – bet kokie ribojimai visoms įmonėms pasinaudoti nagrinėjama vyriausybės pagalba yra potencialus pagrindas nustatyti selektyvumą. ESTT laikėsi nuomonės, kad nei didelis reikalavimus atitinkančių įmonių skaičius, nei sektoriaus, kuriame veikia šios įmonės, įvairovė ar dydis, nėra pakankamas pagrindas nustatyti, kad priemonė yra bendroji ekonominės

¹⁴⁰ Ibid. P. 705.

¹⁴¹ Krämer R., Krajewski M. State aid (Subsidies) in international trade law // E. Szyszczak (Ed.) Research Handbook on European State Aid Law. Cheltenham and Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2011. P. 405.

¹⁴² Ehlermann C. D., Goyette M. The interface between EU State Aid Control and the WTO Disciplines on Subsidies // European state aid law quarterly, Vol. 2006 (4). P. 699.

¹⁴³ Tai išplaukia iš SSKP 1.1 straipsnio b punkto žodžių „dėl suteiktos pagalbos gaunama naudos“ ir SESV 107 straipsnio 1 dalies žodžių „kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti“.

¹⁴⁴ Sykes A. O. The Questionable Case for Subsidies Regulation: A Comparative Perspective. Stanford: Stanford University School of Law, 2009. P. 13.

politikos priemonė¹⁴⁵. Programų, kurios nėra selektyvios, pavyzdžiais galėtų būti parama visoms įmonėms, įdarbinančioms ilgalaikius bedarbius, arba socialinės apsaugos mokesčių sumažinimas įmonėms, nustatančioms trumpesnę darbo laiką¹⁴⁶. ES teisė taip pat leidžia nustatyti *de facto* specifiškumą tais atvejais, kai vyriausybės parama formaliai yra prieinama plačiam gavėjų ratui, tačiau faktiškai gavėjų skaičius yra ribotas¹⁴⁷.

Dar vienas ES valstybės pagalbos ir PPO subsidijų teisės panašumas yra griežtas eksporto subsidijų reguliavimas. SSKP draudžia eksporto subsidijas, ir jos automatiškai laikomos specifinėmis. ES teisėje šios subsidijos taip pat reguliuojamos griežčiau. Pvz., sujungtose bylose *Komisija prieš Prancūziją*¹⁴⁸, ESTT pasisakė, kad faktas, jog valstybės pagalba prieinama visiems eksportuotiems produktams, negali panaikinti subsidijos draudžiamumo pobūdžio (t.y. subsidija vis tiek gali būti laikoma specifine, skirta konkrečioms gavėjams).

SESV 107 straipsnio 2 ir 3 dalyse išvardinamos bendrojo principo išimtys yra panašios į SSKP nurodytas išimtis, pvz. pagalba, skirta regionų, kuriuose yra neįprastai žemas gyvenimo lygis arba didelis nedarbas, plėtrai skatinti.

Nepaisant to, jog ES valstybės pagalbos taisyklės kai kuriais atžvilgiais ganėtinai panašios į PPO taisykles, taikomas subsidijoms, tarp šių dviejų režimų egzistuoja nemažai skirtumų. Nagrinėjant skirtumus visų pirma reikia turėti omenyje skirtingą požiūrį į subsidijas. ES teisė plačiu mastu draudžia su bendrąja rinka nesuderinamas subsidijas, tuo tarpu PPO draudžia tik ribotus subsidijavimo atvejus, reikalaujama, kad susitariančiosios valstybės „neteiktų ir nepalaikytų“ tokių subsidijų. Tuo atveju, jeigu šis reikalavimas pažeidžiamas, kaip teisės gynimo priemonė taikomas subsidijos atšaukimas¹⁴⁹. Pagrindinis PPO instrumentas kovoje su prekybą iškraipančiomis subsidijomis – kompensaciniai muitai, kurie tarp ES valstybių narių netaikomi. Šį skirtumą galima paaiškinti skirtingomis režimų funkcijomis: ES sistema siekia užtikrinti neiškraipytą konkurenciją vidaus rinkoje, o PPO teisė siekia liberalizuoti prekybą mažinant muitų tarifus ir kitus prekybos barjerus¹⁵⁰.

¹⁴⁵ Ehlermann C. D., Goyette M. The interface between EU State Aid Control and the WTO Disciplines on Subsidies // European state aid law quarterly, Vol. 2006 (4). P. 703.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Joined Cases 6/69 and 11/69, Commission v France [1969] ECR 523.

¹⁴⁹ Rubini L. The International Context of EC State Aid Law and Policy: The Regulation of Subsidies in the WTO // A. Biondi, P. Eeckhout, J. Flynn (Eds.). The law of state aid in the European Union. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 156.

¹⁵⁰ Krämer R., Krajewski M. State aid (Subsidies) in international trade law // E. Szyszczak (Ed.) Research Handbook on European State Aid Law. Cheltenham and Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2011. P. 405.

Daugelis mokslininkų taip pat akcentuoja tai, jog ES taisyklės taikomos visai valstybės pagalbai, įskaitant ir valstybės pagalbą paslaugoms, o GATT nuostatos, kaip buvo minėta 2.1.2 dalyje, taikomos tik prekybai prekėmis. PPO Bendrojo susitarimo dėl prekybos paslaugomis (GATS) XV straipsnis dėl subsidijų paslaugoms bent jau kol kas nėra išplėtotas.

Kitas esminis ES ir PPO teisės skirtumas susijęs su subsidijų teikimo skaidrumu. GATT XVI straipsnio nuostatos reikalauja, kad kiekviena valstybė narė kas dvejus metus raštu praneštų susitariančiosioms šalims apie teikiamas ar palaikomas subsidijas, tačiau PPO teisė nenumato jokių efektyvių sankcijų, jei ataskaitos nepateikiamos arba pateikiamos nepilnos¹⁵¹. Nors teoriškai GATT XVI straipsnio reikalavimo notifikuoti vykdymas gali būti užtikrinamas ginčo procedūros pagalba, vienintelė sankcija, kuri nors kiek primena ES sistemoje naudojamas sankcijas, yra susijusi su nepranešimu apie nekompensuotinas subsidijas, kaip tai nustatyta SSKP 8 straipsnio 3 dalyje. Tokiu atveju subsidijos gali būti traktuojamos kaip kompensuotinos ir būti procedūrų dėl kompensacinių priemonių nustatymo dalyku, bent jau iki kol bus nustatytas jų nekompensuotinum statusas¹⁵². ES visa valstybės pagalba, tokių instrumentų, kaip skelbimas Oficialiajame leidinyje, valstybės pagalbos rezultatų suvestinėje ir valstybės pagalbos registre, dėka yra kur kas skaidresnė. Be to, priešingai nei PPO sistema, ES turi *ex-ante* subsidijų kontrolės mechanizmą. Valstybės pagalbos kontrolę reglamentuojančios ES teisės nuostatos reikalauja *ex-ante* leidimo ateityje teikiamai valstybės pagalbai ir suteikia atgalines teisinės gynybos priemones. Nepranešimas Komisijai apie valstybės pagalbą prilygs pastarosios nelegalumui ir sukels pareigą gavėjui grąžinti gautą pagalbą subsidijuojančiai valstybei narei. PPO subsidijų taisyklės suteikia tik teisinės gynybos priemones prieš jau teikiamas subsidijas, kurios sukėlė neigiamą poveikį PPO valstybei narei.

Be to, ES teisės mechanizmai, skirti uždrausti prekybą iškraipančią valstybės pagalbą, yra kur kas veiksmingesni nei PPO teisės gynimo būdai. Privatūs konkurentai gali siekti, kad būtų vykdomos ES valstybės pagalbos nuostatos valstybių narių vietiniuose teismuose. PPO taisyklių vykdymo gali būti siekiama vyriausybei prieš vyriausybę iškeliant ginčą PPO arba taikant kompensacinius muitus, kurie apsaugo vietinę rinką, bet nepanaikina subsidijų poveikio kitoms rinkoms. PPO teisė daugumos jos narių vietinėse teisės sistemose neturi tiesioginio poveikio, todėl nacionaliniai teismai negali apsaugoti jokių iš PPO susitarimų kylančių teisių. ES teismų praktika dėl PPO teisės tiesioginio taikymo nėra visiškai nuosekli, tačiau ESTT ne kartą yra išdėstęs argumentus dėl PPO sutarties tiesioginio veikimo nepripažinimo.

¹⁵¹ Jarosz-Friis A., et. al. EU-Korea FTA: a stepping stone towards better subsidies' control at the international level. http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2010_1_19.pdf. P. 79.

¹⁵² Rubini L. The International Context of EC State Aid Law and Policy: The Regulation of Subsidies in the WTO // A. Biondi, P. Eeckhout, J. Flynn (Eds.). The law of state aid in the European Union. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 156.

Apibendrinant galima teigti, kad ES iš kitų PPO narių išsiskiria kur kas labiau suvaržančiu subsidijų režimu, kuri ne visa apimtimi sutampa su PPO režimu. Režimų skirtumai neabejotinai turi įtakos ES valstybių narių prekybai su jų prekybos partnerėmis už ES ribų.

3.3. ES valstybės pagalbos režimo įtaka prekybai su trečiosiomis šalimis

Tarp ES valstybės pagalbos taisyklių ir tų, kurios galioja jos prekybos partnerėms, egzistuoja dideli neatitikimai. Priešingai nei ES, turinti unikalią valstybės pagalbos kontrolės sistemą, dauguma kitų šalių priima valstybės pagalbos/subsidijų kontrolę tik daugiašaliu lygmeniu pagal PPO taisykles. Kadangi ES viduje valstybės pagalbos teikimas yra kur kas labiau apribotas nei išorėje, ES įmonės patiria nelygią konkurenciją su trečiųjų šalių įmonėmis.

Tai, kad dėl esamo reguliavimo ES savo įmones pastato į nepalankią padėtį palyginti su jų konkurentėmis trečiosiose šalyse, suponuoja, jog ES turėtų būti suinteresuota valstybės pagalbos taisyklių suvienodinimu tarptautiniu mastu. Turint omenyje ES valstybių narių paskirstomos paramos apimtis (kurias galima matyti 3 priede) ir ES rinkų įvairovę, sudėtinga būtų manyti, kad ES atsisakytų SESV 107 straipsnio nuostatų. Norėdama išvengti konkurencijos iškreipimų vidaus rinkoje, ji yra priversta vykdyti griežtą valstybės pagalbos politiką. Kur kas patrauklesnis scenarijus, žiūrint iš ES pozicijų, būtų griežtesnė subsidijų politika ir kitose rinkose. Kaip teigia R. Krämer ir M. Krajewski, jau Urugvajaus raundo metu ES siekė didesnio PPO taisyklių suderinamumo su jos teisės normomis, bet mėginimas „eksportuoti“ savo valstybės pagalbos taisykles¹⁵³ nebuvo sėkmingas.

Intencijas dėl trečiųjų šalių teikiamos valstybės pagalbos apribojimų ES pademonstravo ir 2010 m. lapkričio 10 d. Europos Komisijai išleidus komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei Regionų komitetui „Prekyba, augimas ir tarptautinė arena. Prekybos politika – svarbiausia ES 2020 m. strategijos sudėtinė dalis“, kuriame buvo išreikštas požiūris, kaip turėtų būti šalinamas taisyklių dėl valstybės pagalbos trečiosiose šalyse neveiksmingumas:

„ES eksportuotojai negali patekti į trečiųjų šalių rinkas dėl konkurencijos ir valstybės pagalbos taisyklių trūkumo arba jų neveiksmingumo. Todėl ES strategiškai suinteresuota kurti tarptautines taisykles ir užtikrinti, kad Europos įmonėms netektų trečiosiose šalyse nukentėti dėl neteisingo vietos bendrovių subsidijavimo arba antikonkurencinės praktikos. Geriausiu rezultatu

¹⁵³ Krämer R., Krajewski M. State aid (Subsidies) in international trade law // E. Szyszczak (Ed.) Research Handbook on European State Aid Law. Cheltenham and Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2011. P. 409-410.

*būtų PPO priimtas daugiašalis taisyklių rinkinys. Tačiau daugelį svarbių dalykų galima išspręsti ir per dvišalius susitarimus*¹⁵⁴.

Dvišaliuose prekybos susitarimuose nuostatos, susijusios su valstybės pagalba ir subsidijomis, tradiciškai vaidino nereikšmingą vaidmenį¹⁵⁵, tačiau 2011 m. liepos 1 d. įsigaliojo ES ir Korėjos laisvosios prekybos susitarimas¹⁵⁶, iliustruojantis ES ketinimus dvišaliais susitarimais išspręsti valstybės pagalbos taisyklių trūkumą arba neveiksmingumą rinkose, esančiose už ES ribų.

Tai pirmasis naujos kartos ir ambicingiausias ES dvišalis prekybos susitarimas, turintis išsamesnes nuostatas dėl subsidijų, negu bet kuris kitas iki jo sudarytas dvišalis susitarimas¹⁵⁷. Subsidijoms skirtas susitarimo 11 skirsnio B skyrius, kuriame įtvirtintos nuostatos dėl dviejų subsidijų formų, neigiamai veikiančių tarptautinę prekybą, draudimo: neribotų garantijų įmonėms ir paramos sunkumus patiriančioms įmonėms, neturinčioms patikimo restruktūrizavimo plano, skirto užtikrinti ilgalaikį gyvybingumą¹⁵⁸. Abu šie subsidijų tipai nebuvo išskirti SSKP. ES ir Korėjos laisvosios prekybos susitarime nustatyta, kad kiekviena šalis kasmet kitai šaliai teikia ataskaitas apie specifines subsidijas. Susitarimas turi savo alternatyvų ginčų sprendimo mechanizmą. Subsidijos paslaugoms šiuo metu nepatenka į šio dvišalio susitarimo reguliavimo sritį, tačiau nagrinėjamu susitarimu šalys įsipareigojo dėti visas pastangas parengti taisykles, kurios būtų taikomos paslaugoms teikiamoms subsidijoms (pirmąjį pasikeitimą nuomonėmis dėl subsidijų paslaugoms sutarta surengti po trejų metų nuo susitarimo įsigaliojimo).

Šis susitarimas parodo pirmuosius apčiuopiamus ES pastangų į susitarimus su trečiosiomis šalimis įtraukti išsamesnes subsidijų taisykles rezultatus. Be to, jis rodo, kad tarptautinėje arenoje atsiranda dar vienas subsidijų reguliavimo instrumentas, reiškiantis, jog tarptautinė subsidijų teisė tebėra plėtojama.

¹⁵⁴ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc_146961.pdf. P. 15.

¹⁵⁵ Jarosz-Friis A., et. al. EU-Korea FTA: a stepping stone towards better subsidies' control at the international level. http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2010_1_19.pdf. P. 78.

¹⁵⁶ Europos Sąjungos ir jos valstybių narių ir Korėjos Respublikos laisvosios prekybos susitarimas//OJ L 127, 2011-05-14, p. 6–1343.

¹⁵⁷ Jarosz-Friis A., et. al. EU-Korea FTA: a stepping stone towards better subsidies' control at the international level. http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2010_1_19.pdf. P. 78.

¹⁵⁸ Hancher L., et. al. EU State Aids. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2012. P. 232.

3.4. Apsauga nuo subsidijuoto trečiųjų šalių importo į ES rinką

ES valstybės pagalbos teisė taikoma tik ES valstybių narių teikiamų subsidijų, kurios veikia prekybą ES, atžvilgiu. Siekdama apsaugoti ES valstybes nares nuo subsidijuoto importo iš trečiųjų šalių, ES naudoja į jos teisę inkorporuotą PPO teisės instrumentą – kompensacines priemones.

Pirmasis ES teisės aktas, nukreiptas prieš subsidijuotą importą, buvo priimtas 1968 m.¹⁵⁹ Iki 1994 m. teisinės priemonės, suteikiančios ES institucijoms įgaliojimus subsidijuoto importo atžvilgiu taikyti kompensacines priemones, taip pat suteikė įgaliojimus taikyti apsaugos priemones dempingo atžvilgiu. Kadangi antidempingo ir antisubsidijų procedūros buvo paremtos tuo pačiu teisiniu instrumentu, jos turėjo daug bendrų nuostatų¹⁶⁰.

1994 m. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 3284/94¹⁶¹ pirmą kartą suteikė atskirą teisinį instrumentą, susijusį su subsidijuotu importu. 1997 m. Reglamentas 3284/94 buvo pakeistas Tarybos Reglamentu (EB) Nr. 2026/97¹⁶², kuris vėliau buvo kodifikuotas Tarybos Reglamentu (EB) 597/2009¹⁶³. Be to, Europos Komisija taip pat yra paskelbusi taisykles subsidijų dydžiui tyrimuose dėl kompensacinių muitų apskaičiuoti¹⁶⁴, kurios neturi privalomojo pobūdžio¹⁶⁵. Speciali procedūra, nustatyta 2004 m. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 68/2004¹⁶⁶, taikoma ES oro susisiekimo paslaugų teikėjų apsaugai nuo subsidijavimu padaromos žalos užtikrinti.

Reglamentas (EB) 597/2009, kuriuo į ES teisę perkeliama SSKP V dalies nuostatos, suteikia ES institucijoms teisę žalą ES pramonei sukeliančiam subsidijuotam importui nustatyti

¹⁵⁹ Regulation (EEC) No 459/68 of the Council of 5 April 1968 on protection against dumping or the granting of bounties or subsidies by countries which are not members of the European Economic Community // Official Journal of the European Communities, 1968, L 93, p. 1-12.

¹⁶⁰ 30th Annual Report from the Commission to the European Parliament on the EU's Anti-Dumping, Anti-Subsidy and Safeguard activities (2011): http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/november/tradoc_150046.pdf. P. 7.

¹⁶¹ Council Regulation (EC) No 3284/94 of 22 December 1994 on protection against subsidized imports from countries not members of the European Community // Official Journal of the European Communities, 1994, L 349, p. 22-52.

¹⁶² Council Regulation (EC) No 2026/97 of 6 October 1997 on protection against subsidized imports from countries not members of the European Community // Official Journal of the European Communities, 1997, L 288, p.1-33.

¹⁶³ 2009 m. birželio 11 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 597/2009 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2009, L 188, p. 93-126.

¹⁶⁴ Guidelines for the Calculation of the Amount of Subsidy in Countervailing Duty Investigations // Official Journal of the European Communities, 1998, C 394, p.6-19.

¹⁶⁵ Van Bael & Bellis. EU Anti-Dumping and Other Trade Defence Instruments. The Hague: Kluwer Law International, 2004. P. 561.

¹⁶⁶ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 868/2004 dėl apsaugos nuo subsidijavimo ir nesąžiningos kainų nustatymo veiklos, darančių žalą Bendrijos oro vežėjams, teikiantiems oro susisiekimo paslaugas iš šalių, kurios nėra Europos bendrijos narės

kompensacines priemonės. Apart SSKP nuostatų, minėtame Reglamente yra keletas nuostatų, kurios peržengia įsipareigojimus PPO, ir kuriomis siekiama subalansuoto antisubsidijų taisyklių taikymo visoms suinteresuotoms šalims (pvz. „ES interesų kriterijus“ ir „mažesniojo maito taisyklė“)¹⁶⁷. ES interesų kriterijus apima sąlygą, kad kompensacinės priemonės gali būti nustatomos tik tuo atveju, jeigu jos neprieštarauja bendrajam ES interesui (tai vertinant atsižvelgiama į vietinių nagrinėjamo produkto gamintojų, importuotojų, nagrinėjamą produktą naudojančių ES pramonės šakų, kai kuriais atvejais – ir galutinių produkto vartotojų ekonominių interesų visumą). Mažesniojo maito taisyklė reikalauja, kad kompensacinis maitas būtų mažesnis už subsidijos dydį¹⁶⁸, jei tokio mažesnio maito pakanka pašalinti ES pramonės patiriamą žalą.

Kompensacinės priemonės nustatomos pagal specialiąją teisėkūros procedūrą, nedalyvaujant Europos Parlamentui. Atsakomybę administruojant ES taisykles prieš subsidijuotą importą dalijasi Europos Komisija, ES Taryba ir valstybės narės. Europos Komisijos funkcijos apima tyrimo atlikimą, laikinųjų kompensacinių priemonių nustatymą ir pasiūlymo dėl nuolatinių kompensacinių priemonių pateikimą ES Tarybai. Valstybių narių atstovai dalyvauja Patariamajame komitete, su kuriuo įvairiais proceso dėl kompensacinių priemonių nustatymo etapais konsultuojasi Europos Komisija.

Kompensacinės priemonės gali būti maitai arba įsipareigojimai, kuriais užtikrinama, kad neigiamas subsidijos poveikis bus pašalintas. Kompensaciniai maitai skirstomi į laikinuosius, kurie gali būti nustatyti atliekant tyrimą ne ilgesniam kaip keturių mėnesių laikotarpiui, ir galutinius, kurie nustoja galioti praėjus penkeriems metams nuo jų nustatymo dienos arba penkeriems metams nuo paskutinės peržiūros užbaigimo dienos, jeigu peržiūros metu nebuvo nustatyta, kad priemonei baigus galioti labai tikėtina, kad subsidijavimas ir žala tęsis arba pasikartos. Kompensaciniai maitai gali būti netaikomi, jeigu Europos Komisija nusprendžia priimti savanoriškus pakankamus įsipareigojimus, kuriais remiantis:

a) kilmės ir (arba) eksportuojanti valstybė sutinka panaikinti ar apriboti subsidiją arba imtis kitų priemonių šių subsidijų poveikiui kompensuoti; arba

b) bet kuris eksportuotojas įsipareigoja peržiūrėti savo kainas arba nutraukti eksportą į aptariamą vietovę, tokiu būdu, kad Europos Komisija įsitikina, jog žalingas subsidijų poveikis bus pašalintas.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Kaip nustatyta nagrinėjamo Reglamento 5 straipsnyje (ir SSKP 14 straipsnyje), kompensuotinos subsidijos dydis apskaičiuojamas pagal tai, kokią naudą subsidijos gavėjui suteikė subsidija.

Įsipareigojimai per ES kompensacinių muitų taikymo istoriją buvo priimti tik keletą kartų.¹⁶⁹ Pvz., tiriant subsidijuoto moteriškų batų importo iš Brazilijos atvejį, Brazilijos Vyriausybė informavo Europos Komisiją, kad ji taikys mokestį nagrinėjamo produkto eksportui, kuris visiškai neutralizuos subsidijos programos poveikį, ir kad ji neketina taikyti jokių fiskalinių, monetarinių ar kitokių priemonių, kurios susilpnintų šios priemonės poveikį. Europos Komisija priėmė šį įsipareigojimą nenustatydama kompensacinio maito¹⁷⁰.

Pagal kompensacinių priemonių taikymo mastus ES neišsiskiria iš bendrų PPO tendencijų, aptartų 2.2.2.1. skyrelyje – procedūros dėl kompensacinių priemonių nustatymo inicijuojamos palyginti retai. Šiuo metu¹⁷¹ kompensaciniai maitai taikomi 7 prekėms, atliekamos 6 antisubsidijų procedūros (tyrimai arba peržiūros). Palyginimui, antidempingo maitai šiuo metu taikomi 65 prekėms, atliekamos 26 antidempingo procedūros. Viena iš antisubsidijų procedūrų „nepopuliarumo“ priežasčių yra tai, kad gauti duomenis apie užsienio šalyje teikiamas subsidijas dažnai yra sudėtinga.

Kompetenciją sprendžiant ginčus dėl kompensacinių priemonių nustatymo turi Bendrasis teismas ir ESTT. PPO valstybės narės gali pasinaudoti PPO ginčų sprendimo mechanizmu.

Taigi, ES ne tik taiko griežtesnį subsidijų režimą, negu nustatytas PPO, bet ir papildomus kriterijus nustatant kompensacines priemones.

¹⁶⁹ Van Bael & Bellis. EU Anti-Dumping and Other Trade Defence Instruments. The Hague: Kluwer Law International, 2004. P. 564.

¹⁷⁰ Commission Decision of 13 November 1981 accepting the undertaking given by the Government of Brazil in connection with the anti-subsidy proceeding concerning imports of certain kinds of women's shoes originating in that country and terminating the proceeding in respect of them (81/901/EEC) // Official Journal of the European Communities, 1981, L 327, p. 39-40.

¹⁷¹ Paieška Europos Komisijos duomenų bazėje, esančioje <http://trade.ec.europa.eu/tdi/completed.cfm>, atlikta 2013-03-23.

IŠVADOS

1. Visų išsivysčiusių valstybių vyriausybės vykdo daugybę paramos priemonių, kurios vienomis aplinkybėmis gali būti laikomos subsidijomis, kitomis – ne. Dėl šios priežasties apibrėžti subsidijas yra sudėtinga, tačiau iš esmės sutariama, kad subsidijos apima valstybės institucijų teikiamą finansinę paramą privačiam subjektui, iš kurios šis gauna naudos. Finansinė parama nebūtinai suprantama kaip tiesioginės išmokos, tai gali būti ir, pvz. mokestinė lengvata, suteikianti galimybę privačiam subjektui sutaupyti finansinius išteklius. Subsidijos teikiama nauda vertinama pagal tai, ką privatus subjektas galėtų gauti rinkos sąlygomis.

2. Subsidijos yra itin problematiška tarptautinės teisės sritis. Visų pirma, subsidijomis dažniausiai siekiama visiškai teisėtų ekonominės ar socialinės politikos tikslų, todėl apskritai uždrausti ar reikalauti sumažinti jų teikimą nėra pagrindo. Tačiau subsidijos dažnai daro neigiamą pašalinį poveikį kitų valstybių interesams, suteikdamos subsidijuojamoms pramonės šakoms ar įmonėms nesąžiningą pranašumą prieš prekybos partneres. Ar tarptautinės taisyklės užtikrina efektyvią apsaugą nuo tokio poveikio, vis dar yra mokslinių diskusijų objektas.

3. Pagal tikslus, kurių siekiama subsidijų pagalba, šias galima suskirstyti į: 1) eksporto subsidijas, tiesiogiai nukreiptas į eksporto skatinimą, 2) importo pakeitimo subsidijas, skirtas skatinti vietinių prekių vartojimą importuojamų prekių atžvilgiu, 3) vietines, skirtas nacionalinių tikslų pasiekimui. Dvi pirmosios yra nelegalios *per se*, nes tiesiogiai iškraipo prekybos srautus. Trečiosios rūšies subsidijos gali būti kompensuotinos, jeigu daro žalą kitos valstybės interesams.

4. Tarptautinės teisės normos, skirtos užtikrinti apsaugą nuo neigiamo subsidijų poveikio, atsirado kartu su GATT 1947 m., bet iki PPO sukūrimo 1995 m., atsižvelgiant į neišsamias nuostatas ir neprivalomą taikymą, nebuvo pakankamai veiksmingos. 1995 m. įsigaliojo specialus susitarimas, reguliuojantis subsidijas – Sutartis dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių. SSKP veikia dviem kryptimis: draudžia eksporto ir importo pakeitimo subsidijų naudojimą ir disciplinuoja kompensuotinių subsidijų naudojimą, leisdamas nustatyti kompensacines priemones. PPO leidimas taikyti kompensacines priemones sulaukia kritikos dėl to, kad šios priemonės nėra pakankamai veiksmingos atsveriant neigiamą subsidijų poveikį (ypač dėl to, kad nepanaikina neigiamo subsidijų poveikio trečiųjų šalių rinkose) ir kartais taikomos proteguojant vietinę rinką. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, jog ateityje tarptautinė teisė apsiribos tik draudimu teikti subsidijas, dėl kurių prekybą iškraipančio poveikio tarptautinėje arenoje egzistuoja sutarimas.

5. Priešingai nei kitos PPO valstybės narės, Europos Sąjunga papildomai riboja subsidijų teikimą vietinėje rinkoje valstybės pagalbos taisyklėmis, kurių pagrindiniai principai įtvirtinti Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo. Tarp ES valstybės pagalbos režimo ir PPO subsidijų režimo egzistuoja tam tikri skirtumai, sukeldami konflikto riziką. Be to, ES valstybės pagalbos taisyklės padeda išvengti konkurencijos iškreipimų ES vidaus rinkoje, tačiau pablogina ES įmonių konkurencinę padėtį trečiųjų šalių rinkose. ES siekia išspręsti šią problemą, ir vienas iš sprendimo būdų – naujos kartos dvišaliai prekybos susitarimai, kuriais įtvirtinamos griežtos nuostatos dėl subsidijų naudojimo. 2009 m. ES ir Korėjai pasirašius laisvosios prekybos susitarimą (įsigaliojusį 2011 m.), nuostatos dėl subsidijų pirmą kartą įtrauktos į dvišalį, o ne daugiašalį susitarimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra

1. Bagwell K., Stainger R. W. Will International Rules on Subsidies Disrupt the World's Trading System? New York: Columbia University, 2005.
2. Barents R. Directory of EC Case Law on State Aids. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2008.
3. Biondi A. Some Reflections on the Notion of "State Resources" in European Community State Aid Law // Fordham International Law Journal, Volume 30, Issue 5, 2006. P. 1429-1448.
4. Blauburger M. From Negative to Positive Integration? European State Aid Control through Soft and Hard Law // MPIfG Discussion Paper 2008/4.
5. Daukšienė I. Pasaulio Prekybos Organizacijos ginčų sprendimo tarybos sprendimai Europos Sąjungos teisės sistemoje // Jurisprudencija, 2011, 18(3), p. 905–920.
6. Ehlermann C. D., Goyette M. The interface between EU State Aid Control and the WTO Disciplines on Subsidies // European state aid law quarterly, Vol. 2006 (4), p. 695-718.
7. Francois J. Subsidies and Countervailing Measures: Determining the Benefit of Subsidies // K. W. Bagwell, G. A. Bermann, P. C. Mavroidis (Eds.). Law and Economics of Contingent Protection in International Trade. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 103-115.
8. Hancher L., et. al. EU State Aids. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2012.
9. Hoekman B. Economic Development and the WTO after Doha. Washington: The World Bank, 2002.
10. Hoekman B. M., Kostecki M. M. The Political Economy of the World Trading System: The WTO and Beyond. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2009.
11. Howse R. Do the World Trade Organization Disciplines on Domestic Subsidies Make Sense? The Case for Legalizing Some Subsidies // K. W. Bagwell, G. A. Bermann, P. C. Mavroidis (Eds.). Law and Economics of Contingent Protection in International Trade. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 85–102.
12. Jackson J. H. The Jurisprudence of GATT and the WTO Insights on Treaty Law and Economic Relations. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
13. Jarosz-Friis A., et. al. EU-Korea FTA: a stepping stone towards better subsidies' control at the international level. http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2010_1_19.pdf.
14. Krämer R., Krajewski M. State aid (Subsidies) in international trade law // E. Szyszczak (Ed.) Research Handbook on European State Aid Law. Cheltenham and Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2011, p. 404-425.
15. Lane R. EC competition law. Harlow: Longman, 2001.
16. Law and Development Perspective on International Trade Law/ edited by Yong-Shik Lee et. al. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
17. Law and Economics of Contingent Protection in International Trade /edited by Kyle W. Bagwell et. al. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
18. Lester S., Mercurio B. World trade law: text, materials and commentary. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2008.
19. Lowenfeld A. F. International Economic Law. Oxford: Oxford University Press, 2003.

20. Marvel H. P., Ray E. J. Countervailing Duties // *The Economic Journal*, Nr. 105-433, p. 1576-1593.
21. Mavroidis P.C. ir kt. *The Law and Economics of Contingent Protection in the WTO*. Cheltenham and Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2008.
22. Moens G., Gillies P. *International Trade and Business: Law, Policy and Ethics*. 2nd ed. 2006.
23. Nakagawa J. *International Harmonization of Economic Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
24. Nicolaides P., Bilal S. An Appraisal of the State Aid Rules of the European Community: Do they Promote Efficiency? // *Journal of World Trade*, 33 (2), April 1999, 97-124.
25. Palmetier N. D. *The WTO As a Legal System – Essays on International Trade Law and Policy*. London: Cameron May, 2004.
26. Plender R. Definition of aid // A. Biondi, P. Eeckhout, J. Flynn (Eds.). *The law of state aid in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 3-41.
27. Quigley C. *European state aid law and policy*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2009.
28. Qureshi A. H. *Interpreting WTO Agreements*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
29. Radžiukynas, J. ir kt. *Europos Sąjungos bendroji prekybos politika: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
30. *Research Handbook in International Economic Law* / edited by Andrew T. Guzman and Alan O. Sykes. Cheltenham and Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2007.
31. Rothgeb J. M., Chinapandhu B. *Trade And Development in a Globalized World: The Unfair Trade Problem in U.S*. Lexington: Lexington Books, 2007.
32. Rubini L. *The Definition of Subsidy and State Aid: WTO and EC Law in Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
33. Rubini L. *The International Context of EC State Aid Law and Policy: The Regulation of Subsidies in the WTO* // A. Biondi, P. Eeckhout, J. Flynn (Eds.). *The law of state aid in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 149-189.
34. Schaffer R., et. al. *International Business Law and its Environment*. 7th ed. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009.
35. Singham S. *A General Theory of Trade and Competition – Trade Liberalisation and Competitive Markets*. London: Cameron May, 2007.
36. Sykes A. O. *The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures*. Chicago: John M. Olin Law & Economics Working Paper No. 186 (2D series), 2003.
37. Sykes A. O. *The Questionable Case for Subsidies Regulation: A Comparative Perspective*. Stanford: Stanfords University School of Law, 2009.
38. Slotboom M. M. *A Comparison of WTO and EC Law – Do Different Objects and Purposes Matter for Treaty Interpretation?* London: Cameron May, 2006.
39. Snape R. H. *Export-Promoting Subsidies and What To Do About Them*. Washington: World Bank Publications, 1988.
40. Stanbrook C., Bentley P. *Dumping and Subsidies – The Law and Procedures Governing the Imposition of Anti-Dumping and Countervailing Duties in the European Community*. 3rd ed. London: Kluwer Law International, 2010.

41. The law of state aid in the European Union /edited by Andrea Biondi, Piet Eeckhout and James Flynn. Oxford: Oxford University Press, 2003.
42. The World Trade Organization: Legal, Economic and Political Analysis. Vol. 1. / edited by Patrick F. J. Macrory, Arthur F. Appleton, Michael G. Plumme. New York: Springer, 2005.
43. Trachtman J. P. The International Economic Law Revolution and the Right to Regulate. London: Cameron May, 2006.
44. Trebilcock M. J, Howse R. The Regulation of International Trade. 3rd ed. London and New York: Routledge, 2005.
45. Van Bael & Bellis. EU Anti-Dumping and Other Trade Defence Instruments. The Hague: Kluwer Law International, 2004.
46. Van den Bossche P. The Law and Policy of the World Trade Organization. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
47. Wilcox W. K. GATT-Based Protectionism and the Definition of a Subsidy // Boston University International Law Journal, Nr. 16, P. 129-164.
48. Wilkinson R. The WTO: Crisis and the Governance of Global Trade. 2006. London: Routledge, 2006.
49. WTO – trade in goods / edited by Rüdiger Wolfrum et. al. Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011.
50. Zheng W. The Pitfalls of the (Perfect) Market Benchmark: the Case of Countervailing Duty Law // Minnesota Journal of International Law. 2010, Nr. 19, p. 1-54.

Tarptautinės teisės aktai

1. Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947) // Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.
2. Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1994) // Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.
3. Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis (GATS) // Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.
4. Sutartis dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių // Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.
5. Agreement on Interpretation and Application of Articles VI, XVI and XXIII of the General Agreement on Tariffs and Trade (Subsidijų kodeksas) <http://www.worldtradelaw.net/tokyoround/subsidiescode.pdf>.
6. Europos Sąjungos ir jos valstybių narių ir Korėjos Respublikos laisvosios prekybos susitarimas // Europos Sąjungos oficialusis leidinys 2011, L 127, p. 6–1343.
7. Final Act of the United Nations Conference on Trade and Employment: Havana Charter for an International Trade Organization (Havanos chartija). <http://www.worldtradelaw.net/misc/havana.pdf>.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2010, C 83, p. 47-199.

2. Tarybos 2009 m. birželio 11 d. reglamentas (EB) Nr. 597/2009 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Bendrijos narėmis nesančių valstybių // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2009, L 188, p. 93-126.

3. Council Regulation (EC) No 3284/94 of 22 December 1994 on protection against subsidized imports from countries not members of the European Community // Official Journal of the European Communities, 1994, L 349, p. 22-52.

4. Council Regulation (EC) No 2026/97 of 6 October 1997 on protection against subsidized imports from countries not members of the European Community // Official Journal of the European Communities, 1997, L 288, p.1-33.

5. Regulation (EEC) No 459/68 of the Council of 5 April 1968 on protection against dumping or the granting of bounties or subsidies by countries which are not members of the European Economic Community // Official Journal of the European Communities, 1968, L 93, p. 1-12.

6. Guidelines for the Calculation of the Amount of Subsidy in Countervailing Duty Investigations // Official Journal of the European Communities, 1998, C 394, p.6-19.

7. Commission Decision of 13 November 1981 accepting the undertaking given by the Government of Brazil in connection with the anti-subsidy proceeding concerning imports of certain kinds of women's shoes originating in that country and terminating the proceeding in respect of them (81/901/EEC) // Official Journal of the European Communities, 1981, L 327, p. 39-40.

PPO ginčų sprendimų tarybos praktika

1. Australia – Subsidies Provided to Producers and Exporters of Automotive Leather (JAV v. Australija), WT/DS126/R (1999 m. gegužės 25 d.).

2. Brazil – Export Financing Programme for Aircraft (Kanada v. Brazilija), WT/DS46/R (1999 m. balandžio 4 d.).

3. Brazil – Export Financing Programme For Aircraft Recourse By Canada To Article 21.5 of the DSU (Kanada v. Brazilija), WT/DS46/AB/RW (2000 m. liepos 21 d.).

4. Brazil – Measures Affecting Desiccated Coconut (Filipinai v. Brazilija), WT/DS22/R (1996 m. spalio 17 d.).

5. Canada – Measures Affecting the Export of Civilian Aircraft (Brazilija v. Kanada), WT/DS70/AB/R (1999 m. rugpjūčio 2 d.).

6. United States – Measures Treating Export Restraints as Subsidies (Kanada v. JAV) WT/DS194/R (2001 m. rugpjūčio 29 d.).

7. United States – Tax Treatment for "Foreign Sales Corporations" (EB v. JAV), WT/DS108/R (1999 m. spalio 8 d.).

ESTT praktika

1. Case 30/59, De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg v High Authority [1961] ECR 1.

2. Joined Cases 6/69 and 11/69, Commission v France [1969] ECR 523.

3. Case 173/73, Italy v Commission [1974] ECR 709.

4. Joined cases C-67/85, C-68/85 and C-70/85, Kwekerij Gebroeders van der Kooy BV and other v Commission [1988] ECR 219.

5. Case C-5/01, Belgium v Commission [2002] ECR I-11991.

Kiti šaltiniai

1. 2010 m. lapkričio 10 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei Regionų komitetui „Prekyba, augimas ir tarptautinė arena. Prekybos politika – svarbiausia ES 2020 m. strategijos sudėtinė dalis“, COM (2010)612, 2010-11-09.
2. 30th Annual Report from the Commission to the European Parliament on the EU's Anti-Dumping, Anti-Subsidy and Safeguard activities (2011): http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/november/tradoc_150046.pdf.
3. Europos Komisijos svetainės: <http://ec.europa.eu/trade/tackling-unfair-trade/trade-defence/anti-subsidy/> ir http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/index_en.html.
4. How the European Commission investigates subsidized imports? http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/october/tradoc_149951.pdf.
5. Pasaulio prekybos organizacijos svetainė: www.wto.org.
6. World trade report 2006 – exploring the links between subsidies, trade and the WTO http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report06_e.pdf.
7. WTO Dispute Settlement Reports 2008: Volume 3. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
8. Doha Ministerial Declaration, adopted on 14 November 2001, WT/MIN(01)/DEC/1.

Santrauka

Subsidijos yra vienas iš sudėtingiausių ir daugiausia ginčų sukeliančių tarptautinės teisės klausimų. Viena vertus, vyriausybės teikia subsidijas siekdamos visiškai teisėtų nacionalinės ekonominės ir socialinės politikos tikslų. Tačiau, kita vertus, subsidijos gali sukelti nenumatytus tarptautinės prekybos iškraipymus. Dėl jų neigiamo poveikio subsidijos yra sudėtingo tarptautinės ir viršvalstybinės teisės normų rinkinio, kuriuo siekiama atskirti ir reguliuoti „nesąžiningas“ subsidijas, subjektas.

Šiame magistro darbe nagrinėjama apsaugos nuo neigiamo subsidijų poveikio prekybos partnerių interesams problematika, ieškant atsakymų į klausimus, kodėl apsauga yra būtent tokia, ir ar subsidijų (ir joms atsverti taikomų kompensacinių muitų) naudojimą reglamentuojančios taisyklės yra pakankamos.

Pirmiausia, darbe siekiama apibrėžti subsidijų sąvoką ir pateikti ekonominius bei teisinius argumentus dėl apsaugos nuo jų neigiamo poveikio reikalingumo.

Antroje dalyje nagrinėjamas daugiašalis – PPO – režimas, kuris apima tiek tai, ką gali ir ko negali vyriausybės, teikdamos subsidijas, tiek tai, ko jos gali imtis, siekdamos kompensuoti subsidijas. Šioje dalyje išnagrinėtos ir grafiškai pavaizduotos PPO narėms, nukentėjusioms nuo subsidijos, prieinamos teisinės gynybos priemonės; taip pat identifikuojami svarbiausi subsidijų taisyklių istorijos laikotarpiai ir grindžiamas teiginys, kad tarptautinės taisyklės, reglamentuojančios apsaugą nuo nesąžiningos konkurencijos, susijusios su subsidijuota prekyba, vis dar vystosi.

Paskutinė magistrinio darbo dalis nukreipta į iš kitų PPO narių išsiskiriantį ES vidinį subsidijų režimą, pagrindinį dėmesį skiriant sąsajai tarp ES valstybės pagalbos ir PPO subsidijų taisyklių nagrinėjimui. Turint omenyje, kad griežtesnis ES režimas kur kas labiau suvaržo ES valstybes nares negu PPO subsidijų taisyklės, ir dėl to ES įmonės, palyginti su jų prekybos partnerėmis, atsiduria nepalankioje padėtyje, darbe vertinamos ES pastangos nustatyti išsamesnes subsidijų taisykles pasauliniu mastu.

Reikšminiai žodžiai: subsidija, valstybės pagalba, PPO, GATT, kompensaciniai muitai, tarptautinė prekybos teisė.

Summary

Subsidies are one of the most complicated and contentious questions in international law. On the one hand, subsidies are used by governments to serve fully legitimate objectives of national economic and social policy. On the other hand, however, subsidies may create unintended distortions in international trade. Due to adverse effects subsidies are the subject to an intricate set of legal rules of international and supra-national law, which attempts to distinguish and regulate „unfair“ subsidies.

This master's thesis examines the issue of protection from adverse effects on the interests of trading partners, attempting to answer the questions, why this is the case and whether the disciplines governing the use of subsidies – and countervailing duties to offset them – is complete.

Firstly, this paper attempts to define the concept of subsidies and provide economic and legal arguments for the protection from their negative implications.

In the second chapter the multilateral – WTO – regime, which go both to what governments may and may not do in providing subsidies as well as to what they might do to offset subsidisation, is explored. The remedies available to the WTO members that are adversely affected by a subsidy are being examined and represented graphically. This chapter then identifies the most important periods in the history of subsidies disciplines and argues that the international rules governing the protection from unfair competition linked to subsidised trade still is in a process of evolution.

The last chapter of these thesis is devoted to the EU's internal subsidies regime, which is unique among the members of the WTO, focusing on the examination of the interface between EU rules on state aid and GATT rules on subsidies. Having in mind that the stringent EU's regime is more constraining on the EU's member states than the WTO disciplines on subsidies, and therefore EU firms are at a disadvantage compared to their trading partners, the EU's efforts to introduce more comprehensive disciplines on subsidies globally are being evaluated in the paper.

Key words: subsidy, state aid, WTO, GATT, countervailing duties, international trade law.

**1995 m. sausio 1 d. – 2012 m. birželio 30 d. inicijuoti tyrimai dėl kompensacinių priemonių
nustatymo pagal valstybę-eksportuotoją**

Eksportuotoja	Argentina	Australija	Brazilija	Čilė	Egiptas	ES	Indija	Izraelis	Japonija	JAV	Kanada	Kinija	Kosta Rika	Latvija	Meksika	Naujoji Zelandija	Pakistanas	PAR	Peru	Turkija	Venesuela	Iš viso
Argentina				2						4									1			7
Australija						1																1
Austrija										1												1
Belgija										1												1
Brazilija										4	2								1			7
Čekija				1																		1
Čilė										2												3
Danija										1												1
ES	2			1	1			1			1	1			1	1			2		1	12
Filipinai						1																1
Graikija		1													1							2
Indija			4			18				14	6				2			9		1		54
Indonezija			1			4				7	1						1					14
Iranas						1																1
Ispanija	1	1			1																	3
Italija		2			1			1		6	1					2						13
Izraelis										1												1
JAE						1				1	1											3
JK										1												1
JAV		1		1		3					3	3							3			14
Kanada										8												8
Kinija		5				4	1			32	13				1			1				57
Kolumbija													1									1
Korėja						7			1	10								1				19
Lenkija				1										1								2
Makedonija										1												1
Malaizija						4												1				5
Nyderlandai										1												1
Norvegija						1																1
Omanas						1				1	1											3
Pakistanas						1					1							1				3
PAR		1				1				2						2						6
Peru						1																1
Prancūzija		2			1					4												7
Saudo Arabija						2																2
Singapūras						1																1
Taivanas						6					1											7
Tailandas			1			5				3	1					1	1					12
Trinidadas ir Tobagas										2												2
Turkija										2												2
Venesuela										2												2
Vengrija										1												1
Vietnamas										3												3
Vokietija										3												3
Iš viso	3	13	6	6	4	63	1	2	1	118	32	4	1	1	5	6	2	13	7	1	2	291

Šaltinis: PPO duomenys http://www.wto.org/english/tratop_e/scm_e/scm_e.htm

Kompensacinės priemonės pagal PPO notifikavusią šalį 1995 m. sausio 1 d. – 2012 m. birželio 30 d.

Notifikavusi šalis	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Iš viso
Argentina		2		2															4
Australija						1							1			1	1		4
Brazilija	5									1				1					7
Čilė						2													2
Europos Sąjunga			1	2	3	10		2	3	2	1				1	3	2		30
JAV	5	2		1	11	2	10	10	2	2		2		7	6	10	3	1	74
Kanada	1					5	1			1	2		1	3	1	1	1	2	19
Kinija																2	2		4
Kosta Rika										1									1
Japonija												1							1
Meksika	7										1								8
Naujoji Zelandija		1	2	1															4
Peru	1						1		1							2			5
Pietų Afrika						1	2	2											5
Turkija															1				1
Venesuela										1									1
Iš viso	19	5	3	6	14	21	14	14	6	8	4	3	2	11	9	19	9	3	170

Šaltinis: PPO duomenys http://www.wto.org/english/tratop_e/scm_e/scm_e.htm

ES valstybių narių pagalba milijonais eurų (2010 m. kainomis) 2000–2011 m.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU-27	73085,1	78951,1	89365,5	79196,0	72044,7	67457,5	92627,1	66719,0	73918,4	75831,6	71326,4	64295,0
Airija	1137,5	1221,9	1933,7	618,0	559,9	761,9	900,5	1143,7	1996,2	1500,4	1649,8	1061,5
Austrija	1740,4	1805,5	971,0	1344,3	1318,0	1273,2	2210,3	1296,6	1644,8	2373,7	2022,2	1707,3
Belgija	1501,4	1627,3	1363,4	966,6	1041,9	1246,9	1388,0	1555,2	1630,6	2267,5	2305,5	1594,4
Bulgarija			126,1	214,7	76,8	36,9	41,8	230,6	223,9	189,4	33,8	37,0
Čekija	2528,3	2078,1	4352,8	3271,5	717,5	817,2	1060,9	1145,9	1439,4	1032,3	1236,6	1424,4
Danija	2132,9	2216,9	1902,9	1631,8	1877,4	1845,5	1839,2	1932,3	1921,6	2296,9	1006,3	1093,4
Estija	10,2	12,9	15,2	10,7	49,4	47,9	41,7	40,2	44,4	42,7	43,9	51,3
Graikija	1342,6	1294,6	498,1	934,4	798,7	874,6	1016,9	1224,3	1825,1	2226,8	1988,2	2593,2
Ispanija	9428,4	11027,6	7087,5	6535,5	5829,7	6077,7	5195,5	5103,5	5655,0	5506,1	4900,2	4531,8
Italija	7660,5	8686,1	14750,4	7264,9	7103,2	6910,3	7255,8	5941,0	6049,5	5817,4	4235,4	3806,6
JK	3203,3	3609,9	4407,2	4200,4	4791,6	3996,3	4073,3	5004,2	4720,3	5453,2	5550,1	4812,5
Kipras	351,3	420,0	464,3	337,1	249,1	222,0	94,2	123,4	115,7	179,5	121,1	140,9
Latvija	92,7	101,9	74,9	101,3	103,8	215,6	285,6	519,7	134,1	138,0	187,5	184,9
Lenkija	2299,6	1539,1	1106,7	7708,5	3898,3	2177,6	2517,1	1918,5	3097,3	3216,0	3324,9	2823,0
Lietuva	62,7	32,1	87,7	75,1	145,6	142,7	155,5	198,5	147,2	179,2	167,3	209,8
Liuksemburgas	111,5	104,0	136,2	138,1	113,0	97,0	94,4	84,4	80,4	125,9	101,9	102,9
Malta	171,0	211,1	228,6	114,1	200,5	201,8	163,1	143,9	124,2	116,2	87,3	102,7
Nyderlandai	2620,9	2121,3	2430,4	2269,5	2204,8	2258,5	2187,7	2283,8	2431,2	2653,6	2744,2	2673,2
Portugalija	2595,7	4020,8	3478,1	3646,6	2405,1	1523,4	1534,8	2245,9	1631,0	1671,4	1531,4	1765,7
Prancūzija	10556,5	10353,2	8701,8	8595,6	10531,7	9934,6	32763,1	10089,6	13190,0	14321,2	14751,7	12356,7
Rumunija			1905,2	2398,4	2958,0	666,8	851,1	1607,3	907,7	885,6	308,5	546,0
Slovakija	235,1	220,8	194,6	280,0	365,6	406,5	351,2	319,2	387,0	326,0	307,8	170,7
Slovėnija	236,5	264,7	157,0	207,8	279,4	236,0	251,2	207,0	252,3	365,0	367,0	396,3
Suomija	2121,3	2328,5	1943,5	2131,4	2212,9	2371,7	2354,7	2230,7	2170,9	2180,8	2134,9	2343,7
Švedija	1347,6	1275,8	915,3	1538,0	2920,7	3338,9	3555,4	3490,3	3320,2	3151,1	3069,2	3023,3
Vengrija	914,2	856,3	928,6	1242,5	1224,0	1822,2	1565,7	1376,4	2197,3	1630,4	1948,2	1120,5
Vokietija	18683,2	21520,5	29204,3	21419,1	18068,3	17953,9	18878,3	15262,9	16581,0	15985,2	15201,5	13621,4

Šaltinis: Europos Komisijos duomenys http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/expenditure.html#2